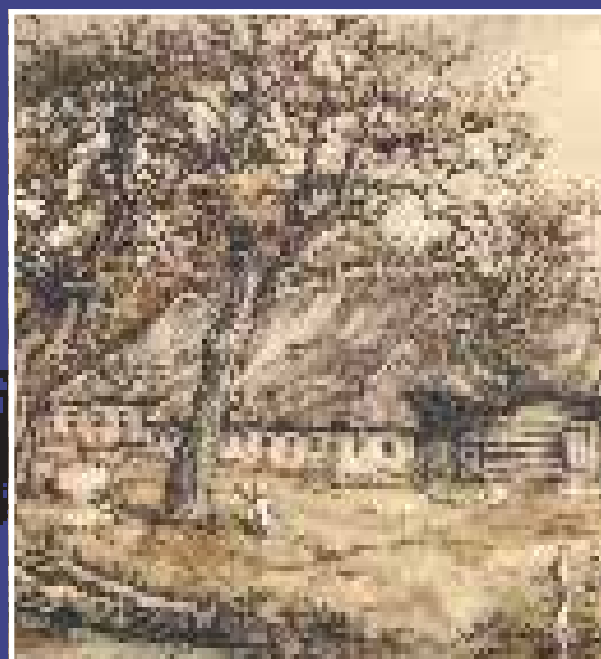
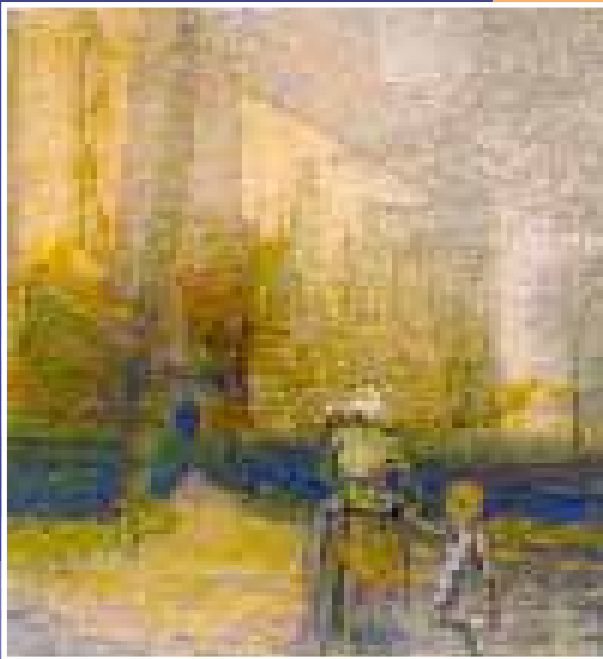
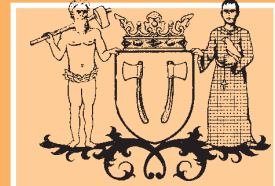

T i j d s c h r i f t

Historische
Gemeente

Vereniging
Beilen

Beroepen in 1798, 1830 en 1840

Jan Egberts Eleveld

Schoolfoto: Wijster, ca. 1932

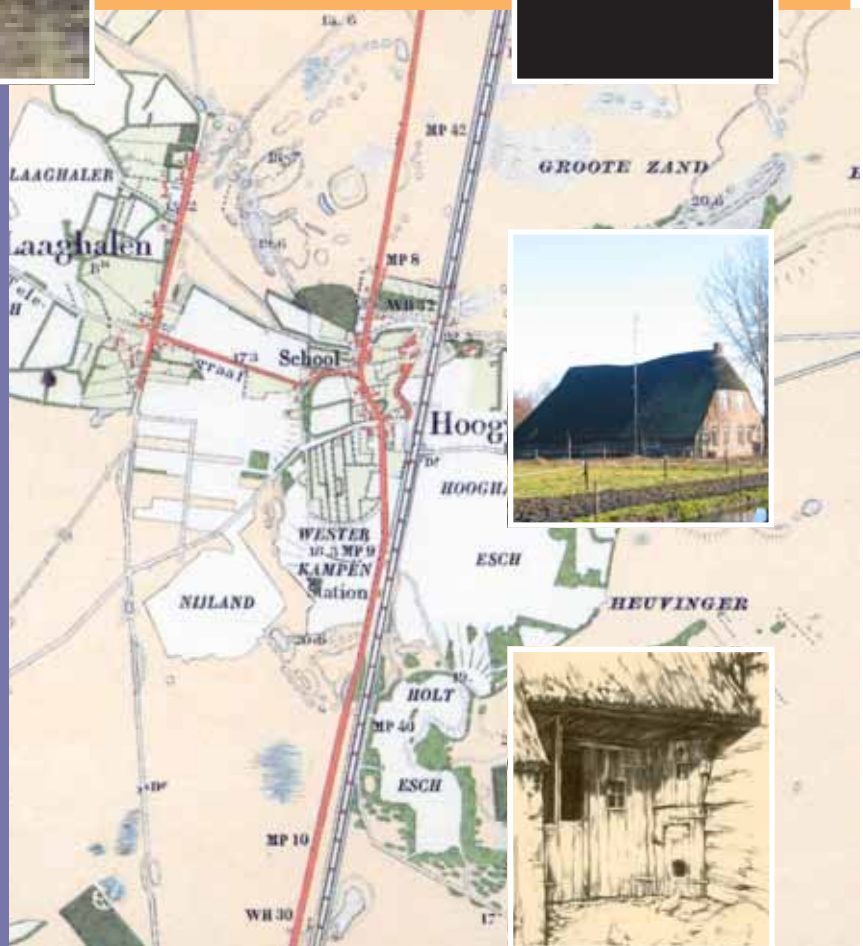
Roelof van Bergen

Het aanzien van het dorp Hijken

De Perk-Julianastraat

Kappers Lambeek en Honebeeke

Heuvinge, een verdwenen
buurtschap

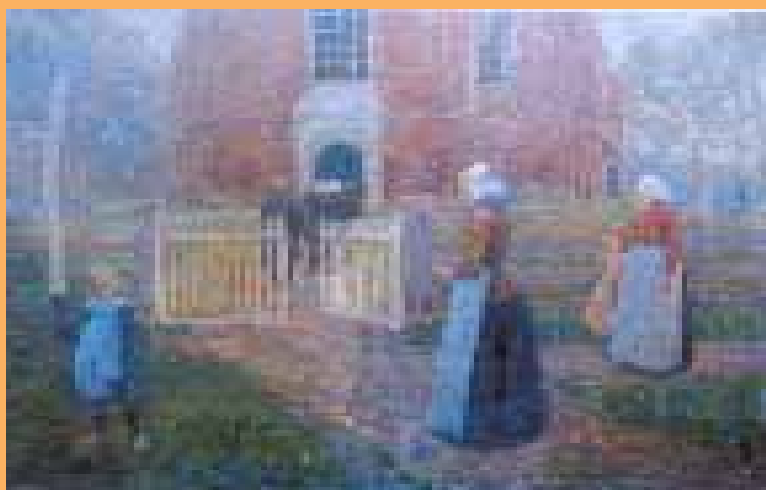
Drentse schilderijen

Op de omslag en op deze pagina zijn twee schilderijen van Reinhart Dozy afgebeeld. Dozy (28-09-1880 - 27-01-1947) woonde een groot deel van zijn leven in het Heidehuis te Elp. Wie meer wil weten over deze schilder kan de volgende artikelen/boeken raadplegen:

V.A. Dozy, 'Het heidehuis in Elp', *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Westerbork*, 2002 2, 20-26.

R. Hilbrandie, *Reinhart Dozy*, Assen, 1989.

M.R. Hilbrandie-Meijer, 'Reinhart Dozy (1880-1947)', *Drentse biografieën* 4, Groningen 1993, 31.

Op dit schilderij van Dozy komen de kerk-gangers via de Kerkstraat de kerk binnen. De foto rechts is vanuit dezelfde positie genomen. Afgezien van de ingang is er nog een verschil. Aan de rechterkant van het kerkgebouw is het zogenaamde 'leeuwerikenhokje' te zien, 'de gevangenis', waar nogal eens een Beiler een nacht heeft ver-toefd.

Omslag voorzijde

Op de omslag aan de voorzijde is de ingang van de kerk aan de Torenlaan te zien. Op de binnenzijde van de achteromslag laten wij nog twee ingekleurde prenten van de 'grote' kerk zien.

Verder is op de voorzijde een detail te zien van een topografische kaart uit 1916 (*Historische Atlas Drenthe*, Den Ilp 1990, kaart 187). Zie hiervoor het artikel 'Heuvinge: een verdwenen buurtschap.'

Inhoud

- II: **De Nederlands Hervormde kerk**
1-8: **Beroepen in 1798, 1830 en 1840**
G.J. Dijkstra en H.J. Vos
9-14 **Veel liefs van jouw levenskameraad**
D. Wolthekker
15-18 **Mijn schoolfoto: Jan Paping**
G.J. Dijkstra en J.L. Paping
19-2 **Terugblik op vroeger**
R. Gerding
22-23 **Hervormde school, 1922**
24-28 **Het aanzien van het dorp Hijken (deel 2)**
W. Jonkers Bzn.
29-32 **De Perk-Julianastraat**
A. Oosting
33-39 **Kappers Lambeek en Honebeeke (1906-2001)**
T.L. Kroes
40-43 **Heuvinge, een verdwenen buurtschap**
W. Bazuin-Brinkman en G.J. Dijkstra
44 **Boekbesprekingen Schenkingen Lezingen**
III **Zoas 't west hef...**

Adressen auteurs:

- W. Bazuin-Brinkman, Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen.
- drs. G.J. Dijkstra, Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen.
- R. Gerding, Lheebroek 29, 7991 PM Dwingeloo
- T.L. Kroes, Hijkerweg 19, 9411 LS Beilen.
- A. Oosting, Gentiaan 18, 9411 CL Beilen
- J.L. Paping, Beilerweg 22, 9418 TE Wijster.
- H.J. Vos, Oosteinde 12, 9415 PA Hijken.
- D. Wolthekker, Eerste Helmersstraat 115, 1054 DN Amsterdam.

Prijs: € 4,50

Hoofd- en eindredactie

vakature - hoofdredacteur
T.L. Kroes (eindredacteur), Hijkerweg 19,
9411 LS Beilen, tel. 0593-541581.

Redactie-leden

R. Gerding, Lheebroek 29, 7991 PM
Dwingeloo, tel. 0593-541844.
J. Hoogeveen-Zuidberg, Westeinde 23,
9415 PG Hijken, tel. 0593-524615.
H. Martena, Schapendrift 109,
9411 BN Beilen, tel. 0593-524623.
F. Timmerman-Stevens, Smilderweg 2D,
9414 AD Hooghalen, tel. 0593-592251.

Bestuur

drs. G.J. Dijkstra (voorzitter), Pinkster-
bloem 42, 9411 CH Beilen, tel. 0593-541848.
W. Bazuin-Brinkman (secretaris),
Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen,
tel. 0593-592657.
H.J. Vos (penningmeester), Oosteinde 12,
9415 PA Hijken, tel. 0593-523028.
A. Zantinge (ledenadministrateur),
Westkamp 9, 9415 RC Hijken,
tel. 0593-523418.
E. Beuving, Pr. Bernhardstaat 1K,
9411 KH Beilen, tel. 0593-524382.
F. Biemold, Vonderkampen 136,
9411 RH Beilen, tel. 0593-524772.
G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20,
9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.
H.L.G. Schuur, Nieuwe Es 10,
9418 PS Wijster, tel. 0593-562412.

Lidmaatschap

Het lidmaatschap van de vereniging bedraagt
€ 15,-. Bankrekeningnummer: 3065.27.774
t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen. Girorekening-
nummer: 3090700 t.n.v. Hist. Ver. Gem.
Beilen.

Opgave lidmaatschap en ledenadministratie:
A. Zantinge, Westkamp 9, 9415 RC Hijken,
tel. 0593-523418.

Het opzeggen van een lidmaatschap dient
SCHRIFTELIJK te geschieden bij A. Zantinge
voor 1 november. Voor alle informatie be-
treffende het tijdschrift:

A. Zantinge, Westkamp 9,
9415 RC Hijken, tel. 0593-523418.

Website

www.historischevereniginggemeentebeilen.nl

Copyright

Het overnemen van foto's en/of artikelen
of delen daarvan is slechts toegestaan na ver-
kregen schriftelijke toestemming van de
eindredacteur.

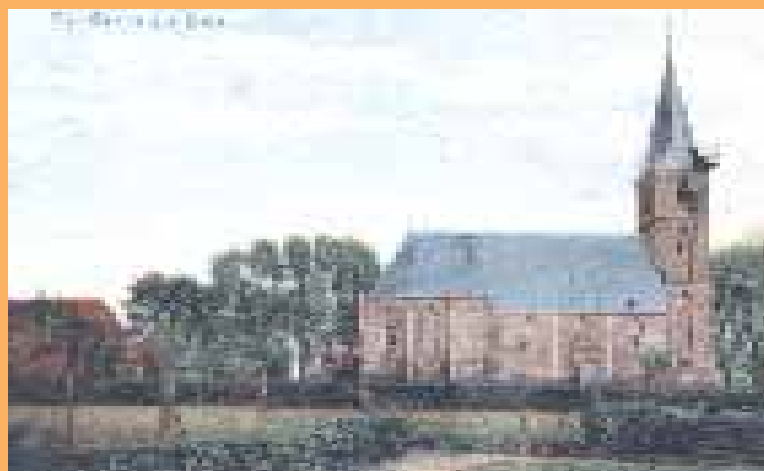
Productie: Uitgeverij Drenthe

Druk: Fa. Kerkhove

Vormgeving omslag: N'Design

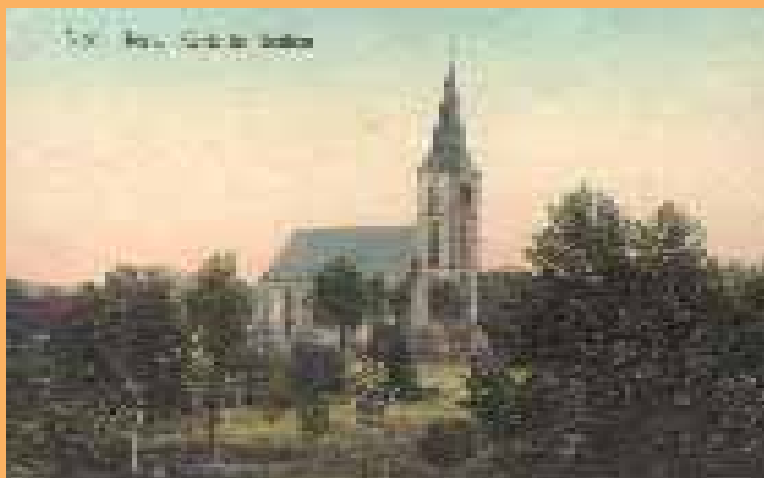
ISSN-nummer: 1380-3301

Zo as 't west hef...

Twee foto's uit de verzameling van W. Bakker (Beilen). Deze prent-
briefkaarten zijn met de hand ingekleurd alvorens gedrukt te worden.
Ten noordoosten van de kerk lagen tussen Kerkstraat, Kruisstraat en
Brinkstraat kleine percelen bouwland. Hier is nu een grote parkeer-
plaats.

Stond men voor de toren en keek men in westelijke richting, dan zag
men kleine percelen groenland. Wendde men de blik in wat meer
noordwestelijke richting, dan zag men de boerderijen en de molen,
die aan de zuidkant van de Brinkstraat lagen.

Omslag achterzijde

Op de omslag van de achterzijde zien wij een haarborstel, die van
kapper J. Lambeek is geweest.

Verder is op de achterzijde de prent 'Heuvings haardstee' van Anton
Pieck uit het gelijknamig boek van Joh. Hidding afgedrukt.

De beroepsstructuur van 1830 en 1840 vergeleken met 1798

G.J. Dijkstra en
H.J. Vos

In deze tweede bijdrage over de volkstellingen van 1830 en 1840 vergelijken de auteurs de beroepsstructuur van genoemde jaren met die van 1798.

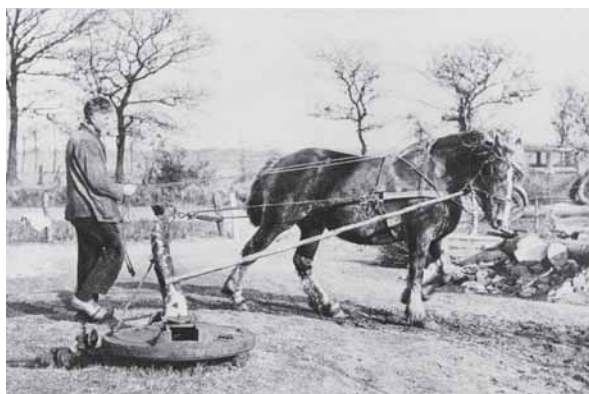

De samenleving in Drenthe werd in het begin van de 19de eeuw gedomineerd door de landbouw. Dat was al eeuwenlang zo. In de dorpen en de buurtschappen vond men voornamelijk boerderijen, grote en kleine. In de wat grotere zanddorpen, in de meeste gevallen het hoofddorp, was het administratief centrum, een gemeentehuis met een burgemeester, soms een secretaris en een veldwachter, en het kerkelijk centrum, kerk, pastorie en schoolmeestershuis met respectievelijk predikant en koster/schoolmeester, gevestigd. Ook in deze hoofddorpen vond men voornamelijk boerderijen. Door het verzorgend karakter van het hoofddorp vond men daar wel wat meer diversiteit in de beroepsstructuur.¹

De Franse militaire bezetting van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden van 1795 tot 1813 had voor het bestuur van het land wijzigingen tot gevolg, die na de bevrijding niet werden teruggedraaid. Men sprak voortaan niet meer van het kerspel Beilen, maar van de gemeente Beilen. Voortaan was de woning van de schulte niet langer het bestuurscentrum, maar was dat het gemeentehuis. Nu moet men zich van dat laatste niet al te veel voorstellen. Het was meestal een gehuurde kamer in een logement. Onveranderd bleef de bestaansstructuur. In Beilen en de omliggende buurtschappen woonden voornamelijk landbouwers, keuters en arbeiders, al eeuwenlang. In het hoofddorp Beilen vond

Noten

- ¹ J.A. Verduin, *Bevolking en bestaan in het oude Drenthe*, Assen 1972, 5.

men ook nog een aantal personen met een beroep in de nijverheid: bakkers, kleermakers, schoenmakers, smeden, timmerlieden en wevers. De meeste van hen vonden een nevenverdiens­te in een eigen klein landbouwbedrijf.²

In de eerste helft van de 19de eeuw was bijvoorbeeld in Hijken 16% van de gronden cultuurgrond. Ongeveer 84% was heide­veld en veen. Gewoonlijk ging men in Drenthe uit van een per­centage van 70% aan ‘veld’. Het landschap in Drenthe was ‘woest en ledig’ en bestond uit onmetelijke heidevelden en venen. Kron­kelende zandwegen vormden de enige verbinding tussen de dorpen in de gemeente Beilen.³

Marke-organisatie

Binnen de Drentse zanddorpen waren de eigenerfde landbou­wers, boeren met een eigen boerderij en eigen grond, gezamen­lijk eigenaar van de woeste gronden, de heidevelden, rondom het dorp. Het eigendoms- en gebruiksrecht op deze grond werd bepaald door het aantal waardelen, dat men bezat. Deze waar­delen waren verhandelbaar.

Eeuwenlang gold binnen een dorpsgemeenschap dat het alge­meen recht boven het individueel recht ging. Men moest zich aan de gemeenschap ondergeschikt maken. Binnen de dorpsgemeen­schap werd bijvoorbeeld bepaald wanneer er gezaaid en geoogst werd. De eigenerfde landbouwers bepaalden aan de hand van hun waardelen, wat er met de gemeenschappelijke gronden gebeurde. Ook de gebruiken waren door de gemeenschap vast­gelegd.⁴

In de 19de eeuw kalfde de macht van de marke-organisatie op het eigendomsrecht en het gebruik van de gronden af. Een de­finitief einde kwam er op het moment, dat de marke werd ge­scheiden. De eerste markescheidingen in de gemeente Beilen vonden in de 40-er jaren van de 19de eeuw plaats: marke en

Twee foto's van Hooghalen. Links een landbouwer met een paard bij een rosmolen. Let ook op het 'Fordje' op de achtergrond. Rechts de boerderij van J. Beugel aan het Middendorp met schaapskooi en baanderdeur.

2 G.J. Dijkstra (e.a.), *Gemeente Beilen 1811-1997*, Beilen 1997, 1-2.

3 Werkgroep geschiedschrijving Hijken, *Hijken. Fragmenten uit een dorpsgeschiedenis*, Beilen 1993, 121.

4 J. Heringa, 'Lijnen en stippelij­nen' in: *Nieuwe Drentsche Volksalmanak* 1985, 79-84.

Tabel 1: Bevolking		
jaar:	aantal	index
1794	1.576	100
1830	2.183	139
1840	2.467	157

- 5 Dijkstra, *Gemeente*, 46.
- 6 Verduin, *Bevolking*, 8.
- 7 1794: Drents Archief (DA), Oude Staten Archieven (OSA) inventarisnummer (inv.) 868/869; 1797/1798: DA, OSA, inv. 1383; 1830/1840: Gemeentearchief Midden-Drenthe (GMD), Volkstellingen 1830 en 1840.
- 8 Verduin, *Bevolking*, 75.
In deze bijdrage gaan we bij de beroepsstructuur uit van het jaar 1798 en bij de bevolkingscijfers van de tellingen van 1794 van Verduin.
- 9 Dijkstra, *Gemeente*, 309.
- 10 Na de Franse inval in 1795 had er in de Republiek een machtsomwenteling plaatsgevonden. De Oranjegezinden, aanhangers van de laatste stadhouder Willem V, hadden moeten plaatsmaken voor de patriotten, die dankzij de Franse steun de macht hadden gegrepen. Ook in het kerspel Beilen hadden de patriotten het voor het zeggen gekregen (Zie bijvoorbeeld, G.J. Dijkstra, 'Patriotten in Beilen.', *Ons Waardeel* 87/2, 41-56. De burgerwacht kreeg tot taak 'het doen eerbiedigen der wetten, het beveiligen van personen en eigendommen, het tegengaan van oproer en geweld en het beschermen van vrijheid en onafhankelijkheid van het vaderland.' AD, OSA, inv. 1383.

kluft Beilen: 1842; Wijster: 1844; Alting en Klatering: 1844; Hijken van 1842 tot 1866.⁵

In zijn boek over bevolking en bestaan in de 19de eeuw in Drenthe stelt Verduin, dat hoe verder de marke-organisatie afbrokkelde hoe lager het percentage boeren werd. Voor de keuters en arbeiders zou het omgekeerde hebben gegolden.⁶ Verduin vergelijkt daarbij gegevens van rond 1800 met cijfermateriaal uit de tweede helft van de 18de eeuw. Wij beperken ons onderzoek tot gegevens van 1794/1798, 1830 en 1840.⁷

Methode van onderzoek

Om een zuiver beeld te krijgen van de veranderingen binnen de beroepsstructuur hebben wij gekozen voor het kwantificeren van het beroep van één of meer hoofdbewoners van een woning. Onder hoofdbewoner wordt ook het beroep van 'landbouwster' gerekend, wanneer deze vermelding stond bij een weduwe. Ook het zelfstandig beroep van een 'geneesheer' die kamers huurde bij een logementhouder is meegerekend.

De beroepen van knechten, dienstmeiden, dienstboden etc. hebben wij buiten beschouwing gelaten. Dat geldt ook voor de beroepsaanduiding van inwonende zonen en dochters. De reden voor deze keuze is, dat wij niet zeker weten in welke mate dit soort beroepsvermeldingen in de verschillende tellingen en lijsten is meegenomen.

De bevolking

Uit tabel 1 blijkt, dat de bevolking tussen 1794⁸, 1830 en 1840 toenam. Deze stijging was een gevolg van een daling van het aantal sterfgevallen per jaar. Deze daling kwam door een beter hygiënisch besef en het terugdringen van besmettelijke ziekten. Daarnaast was er een vestigingsoverschot door het ontstaan van een dorp als Tiendeveen en bewoning langs de Beilervaat.⁹

1798

In 1797 werden de plaatselijke besturen verplicht om lijsten aan te leggen van personen die in aanmerking kwamen om deel te nemen aan de 'Gewapende Burgerwacht'. In de lijsten die in de jaren 1797 en 1798 werden aangelegd, wordt ook een beroepsaanduiding gegeven.¹⁰

Bij het analyseren van de beroepsvermeldingen blijkt duidelijk het agrarisch karakter van het kerspel Beilen. Van de 339 beroepsaanduidingen hebben er 264 betrekking op een beroep in de agrarische sector (78 %). In de nijverheidssector vonden we 57 beroepsaanduidingen (17 %). De overige achttien beroepen (5 %) kunnen worden ingedeeld bij de dienstverlenende sector.

De volkstellingen

Uit de volkstellingen van 1830 en 1840 blijkt, dat sinds 1798 het aantal beroepen in de dienstverlenende sector verhoudingsgewijs het sterkst is toegenomen. In 1798 waren er negen beroepen die in deze sector waren in te delen: geneesheer, koopman, predikant, schulte, kastelein, pander, veldwachter, voerman en winkelier. Bij de volkstellingen van 1830 en 1840 was het aantal verschillende beroepen in deze sector verdubbeld, voornamelijk door de komst van verschillende ambtenaren. Dat was een gevolg van het meer centralistisch gericht bestuur van ons land. De gemeente Beilen had nu een burgemeester, (rijks)belastingophalers, onderwijzers, een geneesheer, een veearts etc.

In de nijverheidssector steeg het aantal verschillende beroepen 'slechts' met 38% (1798 : 1830) en 31% (1798 : 1840). Het aantal beroepsoefenaars in deze sector was in de eerste helft van de 19de eeuw met 50% toegenomen.

Toelichting bij de tabellen 2 en 3:

In de tabellen 2 en 3 worden alleen de beroepsvermeldingen van zelfstandige (hoofd)bewoner(s) van een pand meegerekend. Vermeldingen van zonen en/of broers en/of knechten, dienstmeiden enz. met dezelfde beroepsaanduiding of een aanverwant beroep zijn niet meegerekend.

Verklaring gebruikte afkortingen:

Bei: Beilen
bu: buurtschappen
d: beroep in de dienstverlening
l: beroep in de landbouw
n: beroep in de nijverheid

Tabel 2: De beroepen van de hoofdbewoners van de huizen/boerderijen ingedeeld naar sectoren

	1798	1798	1798	1798	1830	1830	1830	1830	1840	1840	1840	1840
	soort	Bei	bu	totaal	soort	Bei	bu	totaal	soort	Bei	bu	totaal
absoluut												
dienstverlening	9	17	1	18	17	36	1	37	18	33	5	38
landbouw	6	65	199	264	5	53	227	280	6	62	254	316
nijverheid	13	43	14	57	18	64	18	82	17	67	21	88
totaal	28	125	214	339	40	153	246	399	41	162	280	442
index naar 1798												
absoluut												
dienstverlening	100	100	100	100	189	171	400	167	200	194	800	211
landbouw	100	100	100	100	83	82	114	106	100	95	128	120
nijverheid	100	100	100	100	138	149	129	144	131	156	150	154
totaal	100	100	100	100	143	117	115	116	146	130	131	130

Tabel 3: De beroepen van de hoofdbewoners van de huizen/boerderijen ingedeeld naar sectoren

	1794	1794	1794	1794	1830	1830	1830	1830	1840	1840	1840	1840
	soort	Bei	bu	totaal	soort	Bei	bu	totaal	soort	Bei	bu	totaal
ambtenaar									d	2		2
arbeider m-v	l	16	4	20	l	29	41	70	l	33	54	87
bakker	n	3		3	n	5	1	6	n	6	2	8
bijker	l	1		1	l				l		1	1
blauwverver					n	2		2	n	2		2
brander/jeneverstoker	n	2		2	n	2		2	n	1		1
burgemeester					d	1		1	d	1		1
commies					d	1		1	d	2		2
dagloner									l		4	4

	1798 soort	1798 Bei	1798 bu	1798 toaal	1830 soort	1830 Bei	1830 bu	1830 totaal	1840 soort	1840 Bei	1840 bu	1840 totaal
dekker					n	1		1				
drogist					d	1		1				
gemeentebode									d	1		1
gemeenteontvanger					d	1		1	d	1		1
geneesheer	d	1		1	d	1		1	d	2		2
gritter					d	1		1	d	1		1
hoedenmaker m/v					n	2		2	n	2		2
inlandse kramer					d	1		1				
kastelein	d	4	1	5	d	7		7	d	1	1	2
keuter	l	32	66	98								
kleermaker	n	4	4	8	n	5	5	10	n	6	4	10
klompenmaker					n	2		2				
koopman m/v	d	4		4	d	14		14	d	14	1	15
kuiper	n	3		3	n	4		4	n	6		6
landb./nevenberoep	l	11	8	19								
landbouwer m/v	l	4	106	110	l	23	178	201	l	28	188	216
logementhouder									d	1		1
molenaar	l	2	3	5	l	1	3	4	l	1	3	4
naaister	n	2		2	n	2		2				
negotieartikelen									d		1	1
pander	d	1		1								
predikant	d	1		1	d	1		1	d	1		1
rijksontvanger					d	1		1	d	1		1
schaapherder	l		12	12	l		5	5	l		4	4
schilder					n	1		1	n	1		1
schipper					d	1		1	d			
schoenmaker	n	6		6	n	10		10	n	15		15
schoolonderwijzer	d	1		1	d	1		1	d	1	2	3
schulte	d	2		2								
slachter					n	1		1	n	1		1
smid	n	2		2	n	5		5	n	5		5
snijder	n		3	3								
tabakskerver									n	1		1
tapper m-v					d	1		1	d	1		1
timmerman	n	5	2	7	n	7	6	13	n	7	7	14
tuinier					n	1		1				
uitroeper					d	1		1				
veearts					d	1		1				
veldwachter	d	1		1	d	1		1	d	1		1
verver/glazenmaker	n	1		1	n	2		2	n	1		1
voerman	d	2		2					d	2		2
voorwerker	n	1		1								
wever m-v	n	12	5	17	n	11	6	17	n	11	7	18
wieldraaier	n	1		1					n	1	1	2
winkelier					d		1	1	n	1		1
zilvermid					n	1		1				
totaal		125	214	339		153	246	399		162	280	442

Agrarische sector

De agrarische sector was in 1798 het belangrijkste: 78% van de hoofdbewoners van de woningen in het kerspel Beilen vond hierin werk. De bevolking nam tussen 1794 en 1830 met 39% toe. De groei in de agrarische sector bleef hierbij achter. Deze nam slechts met 6% toe. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door de sterke daling in deze sector in het hoofddorp Beilen: 18%. In de buitendorpen was er daarentegen nog een groei in deze sector van 14 %. In 1830 was het percentage personen, dat werk vond in de landbouw gedaald tot 71%. Het percentage lieden dat in de agrarische sector werk vond, stabiliseerde zich in de volgende tien jaar. Het bleef 71 %.

Binnen de gemeente Beilen was er wel een markant verschil. In de buitendorpen bleef het percentage werkers in de agrarische sector schommelen rond de 92% (1798: 93%; 1830: 92% en 1840: 91%). In het hoofddorp Beilen daalde het percentage in de agrarische sector tussen 1798 en 1830 sterk. Het nam af van 52% naar 36%. in de tien daaropvolgende jaren steeg het enigszins: naar 38%.

Interessant is nu de vraag of de sterke daling werd veroorzaakt door structurele wijzigingen in de middelen van bestaan of dat hier ook sprake was van een incident.

Een incident?

Het dorp Beilen werd in 1820 zwaar getroffen door een enorme brand, die naast één slachtoffer onnoemelijk veel materiële schade tot gevolg had. Maar liefst 77 van de ruim 100 woningen in het dorp Beilen brandden totaal af. Het moet in materiële zin één van de grootste rampen in Drenthe zijn geweest.¹¹

Ruim driekwart van de bevolking verloor in een kort tijdsbestek huis en haard. Dat moet ook enorme economische gevolgen hebben gehad. Was de scherpe daling in de agrarische sector in

Linksboven staat Roelof Oldenkamp met zijn broodventerskar op de Beilerweg te Hooghalen. Rechtsboven is een boerderij aan het Middendorp te Hooghalen afgebeeld.

Een ets van een boerderij te Hooghalen van C.L. Hansen (1765-1840)

De grote brand van 1820 is ontstaan in de smederij van Remmelt Jans Kuik, die in de huidige Brinkstraat ongeveer ter hoogte van het winkelpand van Korving stond.

De afgebeelde smederij is van een tekening van Egbert van Drielst en is in Beilen gemaakt op het einde van de 18de eeuw.

- 11 De grote brand van Beilen wordt uitvoerig beschreven in: "Schoone huizen tot asch verteerd..." *Branden, brandweer en brandweerkorps in de gemeente Beilen*, Beilen 1992, 22-45.

het hoofddorp Beilen soms een gevolg van de brand? Zijn er landbouwers geweest die hun landbouwbedrijf hebben verplaatst naar een omliggend buurtschap?

Dat de landbouwers niet zo gemakkelijk hun bedrijf in het hoofddorp weer konden opbouwen blijkt uit een schrijven van het Provinciaal Bestuur na de brand van 1820. Vóór de brand van 1820 stonden de boerderijen in het dorp Beilen met de baanderdeuren naar de Brinkstraat, Hekstraat enz., terwijl om de boerderij nog een erf zal zijn geweest. De toenmalige 'provinciale planologen' zagen in het afgebrande Beilen een mooie gelegenheid om het karakter van een Drents boerenzanddorp eens goed aan te pakken. Men wilde bij de wederopbouw van Beilen 'een meer geregeld, en daardoor een ongelijk beter aanzien te geven, als deze tevoren had'. De 'huizen' moesten langs de straten zoveel mogelijk in een rechte lijn worden opgetrokken om de 'vroegere misstand' te voorkomen.

Een deel van de achteruitgang van de agrarische sector in het dorp Beilen zal versneld zijn door de brand van 1820. Een vergelijkbaar onderzoek naar de bestaansstructuur in andere Drentse

dorpen kan hierin wellicht meer duidelijkheid geven.¹²⁾

In absolute zin steeg het aantal mensen, dat werk vond in de landbouw in de gemeente Beilen met slechts 6% (1798 : 1830) en 20% (1798 : 1840). Eén van de redenen daarvoor was, dat er niet veel woeste grond in cultuur werd gebracht. Integendeel. In de periode 1804-1876 werd in de provincie Drenthe slechts 7.000 ha grond, nog geen 100 ha per jaar, in cultuur gebracht. Om wat meer groei in deze sector te krijgen, moedigde de overheid meer particulier initiatief in deze sector aan. Daarom werd van overheidswege ook druk gezet op de markescheidingen. De eigendomswijziging van gemeenschappelijk bezit naar particulier bezit bood immers de mogelijkheid om op basis van particulier initiatief land te ontginnen.

Tot slot

In de eerste helft van de 19de eeuw nam het aantal dienstverlenende beroepen toe door de veranderingen in de samenleving als gevolg van een meer centralistisch bestuurd land en de vraag naar meer speciale voeding, gebruiksvoorwerpen, diensten etc.

Binnen de nijverheidssector nam het aantal beroepen minder spectaculair toe. Toch was ook hier een groei te zien, die sterker was dan de bevolkingstoename. Dat was een gevolg van meer vraag naar producten uit deze sector door de bevolkingsgroei.

De groei in de agrarische sector bleef duidelijk achter bij de bevolkingsgroei. Er werd te weinig woeste grond in ontginning gebracht om in deze sector gelijke tred te kunnen houden met de bevolkingsgroei. Om meer grond te kunnen ontginnen was het nodig dat oude eigendomsverhoudingen zouden verdwijnen. Dit leidde in Drenthe tot de markescheidingen, waardoor er in de tweede helft van de 18de eeuw meer grond in cultuur werd gebracht.¹³⁾ Deze ontwikkeling had ook tot gevolg, dat de macht van de eigenerfde boeren verdween. Na de markescheiding gold niet langer dat het gemeenschappelijk recht boven het particulier recht stond. Het particulier initiatief stond nu voorop. <

Tabel 4: Bevolking

jaar:	index				
	b	d	n	l	t
1794/98	100	100	100	100	100
1830	139	167	144	106	116
1840	157	211	154	120	130

Verklaring gebruikte letters:

- b - bevolking
- d - dienstverlenende sector
- n - nijverheidssector
- l - agrarische sector
- t - totale beroepssector

12 Dijkstra, "Schoone huizen, 44-45.

13 Een belemmering bij de ontginning van woeste grond was in de 19de eeuw het gebrek aan mest. Pas nadat op het einde van de 19de eeuw kunstmest was uitgevonden en op grote schaal werd geproduceerd konden vele hectares woeste grond in cultuur worden gebracht.

Foto's

Archief HVGB

Een biografie

Veel liefs van jouw levenskameraad in Beilen

D. Wolthekker

Deze maand verschijnt de biografie van Beilens eerste socialistische wethouder Jan Egberts Eleveld (1900-1936) *Terug naar Beilen. Leven en dood van een rode dorpswethouder.* Zij is geschreven door zijn oudste kleinzoon.

Jan Egberts werd tijdens de uitoefening van zijn ambt overvallen door een dodelijk verkeersongeval. Na bijna zeventig jaar is zijn erfenis boven water gekomen, daaronder persoonlijke brieven aan zijn Friese geliefde. Brieven over de liefde, het socialisme en natuurlijk over 'ons Drenteland'.

'Was je hier bij ons, ik zou je de wonderbaarlijke weelde doen zien van onze rijke, met hemelsblauw gegarneerde golvende korenvelden; ik wilde je met mij laten genieten van onze wijde, roodbruine heidevelden, ik zou je jezelf doen verliezen in ruischende loover-daken van ongerepte bosch-toneelen; ik wilde met je beklimmen onze heuvels, om door alles en boven alles, te overzien, de rijkheid van ons Drenteland.'

Bovenstaande passage komt uit een van de brieven die wethouder Jan Egberts Eleveld (1900-1936) tussen 1927 en 1931 vanuit Beilen schrijft aan zijn Friese geliefde Hinke. In de brieven die hij haar schrijft bezingt Jan Egberts zijn liefde voor haar, maar ook zijn liefde voor Drenthe en zijn onvoorwaardelijke geloof in de sociaal-democratie, een geloof dat hem in 1935 op het Beiler regeringspluche doet belanden.

Na de gemeenteraadsverkiezingen in juni van dat jaar, wordt Jan

Jan Egberts Eleveld

Jan Egberts Eleveld tijdens een SDAP-vergadering. Eleveld zit uiterst rechts. De foto stond in het Volksblad.

Egberts door de gemeenteraad gekozen als eerste sociaal-democratische wethouder van Beilen. Een andere keuze hebben de raadsleden bijna niet: de sociaal-democratische SDAP is bij de verkiezingen de grootste partij van Beilen geworden. De Nederlands-hervormde burgemeester Tiete Froentjes ziet het helemaal niet zitten dat de eigenwijze dwarsligger, die altijd het laatste woord wil hebben, brutaal is en nooit een blad voor de mond neemt, hem nu ook nog lastig dreigt te gaan vallen met een plaats in het College van B. en W. Froentjes heeft helemaal geen prettige herinneringen aan de vier voorafgaande jaren waarin Jan Egberts gemeenteraadslid was geweest en zich had ontpopt als tegenstemmer van formaat. Ook Jan Egberts heeft geen prettige ervaringen met de burgemeester: ‘Gebrek aan educatie’, heeft deze hem eerder verweten, daaraan toevoegend: ‘Als je dat woord tenminste verstaat.’

“Geen raadslid voert meer dan twee malen het woord over hetzelfde onderwerp, tenzij de raad hem daartoe verlof geeft,” luidt een voorstel van de burgemeester, die het reglement van orde voor de vergaderingen van de gemeenteraad in die zin wil veranderen. “Hier is sprake van beknotting van het vrije woord en daarvan ben ik geen voorstander,” brengt Jan Egberts daar tegen in. Zin heeft zijn argument niet, het voorstel wordt aangenomen, al stemt Jan Egberts tegen. Nee, de voortekenen voor een soepele samenwerking tussen de goedmoedige Drent en de stijve formele Groninger zijn niet gunstig, maar de burgemeester heeft geen keus en Jan Egberts voelt zich moreel verplicht het wethouderschap op zich te nemen. Voor een jaarwedde van 250 gulden treedt hij in september 1935 toe tot het college van B. en W.

Vergeet-me-nietjes voor een lieve dode

Jan Egberts wordt geboren als de nieuwe eeuw amper is begonnen. Zijn ouders, Egbert Eleveld (50) en Hillichje Beugels (28),

Schoolreisje. Voorste rij tweede van links is Jan Egberts Eleveld.

Jan Egberts Eleveld wilde in de moderne wereld van elektrotechniek en radio de kost verdienen. Hier is hij bezig met zijn studie radiotechniek.

De eerste winkel (1932) van Jan Egberts Eleveld en Hinke stond aan De Paltz even voorbij Hotel Koopman.

zijn een paar jaar voor zijn geboorte vanuit de velden van Eleveld, Hooghalen en Amen naar Beilen getrokken om er aan het Hekeinde een tapperijtje annex slijterijtje te stichten in een pand 112, wijk A, 'in de westelijk voorkamer met eene oppervlakte van 25,5 vierkante meter of winkel met eene oppervlakte van 16,8 vierkante meter. Er zal [alleen] niet worden verkocht/geschonken tusschen zaterdagavond 6 uur en maandagmorgen 8 uur.' Achter het tochtgordijn dat het woon- en tapgedeelte van elkaar scheidt, is Jan Egberts geregeld getuige van dronkemanstaferelen, die nog worden versterkt wanneer de oude Eleveld in 1906 plotseling sterft en Hillichje in 1907 met de Overijsselse landarbeider Thomas Werdlij moet huwen. Door zijn huwelijk met de tapster promoveert de landarbeider tot tapper, maar is zelf zijn beste klant. Geen wonder dat de tapperij aan het Hekeinde al na twee jaar huwelijk op de fles gaat.

Twee april 1909: Als heel Nederland in opperbste stemming is wegens de aanstaande geboorte van een oranjekind, wordt er gehuild aan het Hekeinde. Ten overstaan van de notaris wordt de inboedel bij afmijning en opbod verkocht. De kopers, de koopman Abraham van Gelder en de arbeider Gerrit Middelveld, betalen 97 gulden en 65 cent voor de tapkast, tafels, stoelen, stoven, een komfoortje, koffiepoten, een ketel, beeldjes, maten, schilderijtjes, pannen en een spiegel. Bij de geboorte van Juliana, op de laatste dag van die maand, zal zelfs de vlag niet meer kunnen wapperen: de vlaggenstok brengt één gulden 35 op. En dan is er armoë, diepe armoë, er is roggebrood dat oneerlijk wordt verdeeld en slaag voor degene die daartegen protesteert. De jongetjes van Eleveld: Willem, Jan, Jan Egberts en Roelof moeten uit werken om centen te verdienen voor een homp brood. Het meisje van Eleveld, Roefie, gaat dienen in Dalen en Coevorden. Op het in het geniep verwekte Overijsselse halfzusje, Hendrika Hillegonda, rust een vloek; al in 1916 sterft ze aan de toring. In een anonieme brief wordt verslag gedaan van haar laatste gang:

'Gisteren schreed een droevige stoet door de hoofdstraten van ons dorp in de richting van het Kerkhof. Het gold de laatste eer aan het stoffelijk overschot van een lief kind. In de kom van het dorp werd de stoet opgewacht door de grootste meisjes der zondagschool, die onder leiding van mevrouw Supheert volgden om op de dodenakker een laatste hulde te brengen aan de lieve dode. Op 't Kerkhof schaarden de meisjes zich om 't geopende grafje, 'n groote prachtige krans van vergeet-me-nietjes en rozen werd op het lijkstijl neergelegd en de kinderen zongen een roerend schoon lied.'

Natuurkundeproeven door Meester Haijtema, leraar MULO

Tijdens de Eerste Wereldoorlog lijken Nederland en de rest van Europa onder invloed van de revolutionaire ontwikkelingen in Rusland en de verschrikkingen van de oorlog bezwangerd te raken met een nieuwe geest, een geest van vooruitgang, een nieuwe mens, een vrije mens. Groepen jongeren die verandering willen, komen in beweging. Jan Egberts schaart zich onder hen, maar realiseert zich hoe moeilijk het is de Drenten mee te krijgen:

‘Eenvoud, ja zeker! Eenvoud is het kenmerk van het ware. Vandaar dat ik hou van de oude Drentenaren met hun oeroude gedachten op dit terrein, terwijl ik anderzijdsch in felle botsing kom met dezelfde landschapsbewoners, vanwege hun starre conservativiteit inzake den nieuwe geest die komende is.’

Jongeren groeperen zich rond allerlei thema's, waaronder alcoholbestrijding. Een aangezien Jan Egberts 'niets meer met den drank' te maken wil hebben - hij heeft genoeg meegemaakt in het tapperijtje - wordt hij lid en later ook leider van de Beiler afdeling van de Jeugdbond Voor Onthouding (JVO), een jeugdvereniging met als belangrijkste doel het verspreiden van de anti-alcoholgedachte onder jongeren. Jongeren die lid zijn, drinken noch schenken alcohol. Officieel is het een a-politieke club jongelieden, maar in de praktijk leeft de sociaal-democratische gedachte binnen de JVO volop. De Beiler jeugd wordt vertier geboden en daarvoor in ruil moet men de drank laten staan. Daarnaast is er de hoop en verwachting dat het geboden vertier zich ooit zal vertalen in een rood kruisje achter de sociaal-democratische kandidaat.

Jan Egberts Eleveld organiseerde regelmatig fietstochten en uitstapjes voor de Jeugdbond Voor Onthouding en voor het arbeiderszangkoor Sta Pal.

In 1934 liet Jan Egberts Eleveld een nieuw winkelpand aan De Paltz bouwen door Willem Eleveld. Het kostte f. 5000,-. Op de gevel zijn de woorden 'Radio Centrale' aangebracht.

Mevrouw Eleveld bij de nieuwe winkel aan De Paltz. Achter de etalageruit hangt het affiche van de Blauwe Week, ter gelegenheid van de drankbestrijding.

In het landelijk clubblad van de JVO, De Jonge Onthouder, doet Jan Egberts regelmatig verslag van hetgeen hij onderneemt met de Beiler jeugd. Dat de lezers 'in den lande' het maar even weten. 'Hier heb je onze lijst van werkzaamheden', schrijft Jan Egberts:

- maandags: boekenbehandeling
- dinsdags: schaakcursus
- donderdags: tooneel en spreekkoor
- vrijdags: dansavond
- zaterdag: lezen
- zondagmiddags: repetitie zangkoor
- zondagavonds: algemene dansavond

Daarnaast, algemeene cursussen door goede krachten, bijvoorbeeld natuurkundeproeven door Meester Haijtema, leeraar M.U.L.O.'

De dorpsjeugd spreekt de volgende dag over een gezellig avondje uit, Jan Egberts heeft het over 'werkzaamheden'. De zogenaamde vrijblijvendheid van een toneel- of schaakcursus of een dansavond is namelijk geheel niet bedoeld als vrijblijvend vertier. Van zo'n avond moet een opvoedende en politieke werking uitgaan.

Ik hou van mijn Drentheland

'...Ik wilde met je beklimmen onze heuvels, om door alles en boven alles te overzien, de rijkheid van ons Drenteland, om je in stilte van onze gelukkig nog onverwoeste parelen der natuur, diep in eigen hart te doen schouwen, om stil met jezelf te zijn. Ik zou je in gesprek brengen met onze eigen oude Drentenaren.....'

Het persoonlijke is politiek en politiek is persoonlijk. Dat is het motto van de socialisten en dat hebben Jan Egberts' socialis-

Jan Egberts Eleveld, de jonge zelfbewuste wethouder voor de SDAP.

tische voorbeelden in de SDAP hem ingeprent. En als politieke en persoonlijke aspecten van het leven zo nauw verweven en verbonden zijn, dan ligt het voor de hand dat Jan Egberts op zoek gaat naar een socialistische geliefde. Ook voor de hand ligt dat hij die in het hervormde dorpje niet snel zal vinden. Gelukkig is het socialisme een grensoverschrijdende beweging die aan de andere kant van de Drents-Friese grens aardig wat aanhangers heeft en ook de jeugdige geheelonthouders van de JVO zijn in Friesland goed vertegenwoordigd. Want dat is duidelijk: ook geheelonthouder moet zij zijn. Hij vindt haar op een van de verbroederingsweekenden die de noordelijke gewesten van de JVO gezamenlijk organiseren. Zij heet Hinke de Vries en komt uit Sneek. Verschillen zijn er natuurlijk wel tussen de goedmoedige en goedlachse, maar ook goedgebekte, veeleisende en sluwe Drent en de verlegen, naïeve, maar stijfkoppige Friezin. Niettemin gaat de liefde voor en op den duur went alles, denken zij beiden. Hij schrijft haar:

‘Nu voel ik beter, sterker, dat Drenthe en Friesland samen kunnen komen, door geleidelijke ontwikkeling tot elkaar groeien. Ons provincialisme is niet het hoogste. Ik hou van mijn Drentheland, dat weet je door mijn uitingen; maar ik hou ervan op dezelfde wijze als jij. Van de Friesche greiden hou ik ook, evenals jij, omdat ook daar natuurwaardering zijn grond vindt in ons (jouw en mijn) diepere innerlijk wezen. Dat je je Friesche geaardheid, en de grootsche waarden daarvan, zult tonen, daar ben ik diep van overtuigd.’

Hun verlovingstijd zal vier jaar duren, een periode waarin zij geregeld een weekend naar Beilen komt, maar het verder moeten doen met brieven. Dan, op vier juni 1931, vier dagen voor hun huwelijk in Sneek, wordt de laatste brief uit Beilen verzonden:

‘Overdenk nog es, waarom je dit alles gaat doen; of al datgene wat achterblijft niet zwaarder weegt, dan alles wat hopelijk komt aan de zijde van hem, die dan toch wel van groote beteekenis moet zijn in je leven. En als dan, na overdenking, je hart blijde klopt, dan is het goed. Veel liefs van jouw levenskameraad te Beilen.’

Het huwelijk van Jan Egberts en Hinke duurde slechts vijf jaar. Op 16 juli 1936 maakte een ernstig auto-ongeluk een eind aan het leven van Jan Egberts Eleveld en dat van burgemeester T. Froentjes.¹ <

DE BURGEMEESTER EN EEN WETHOUDER VAN BEILEN zijn gisteren omgekomen bij een auto-ongeluk nabij Assen; de andere wethouder en de gemeentesecretaris werden zwaar gewond. De geheel vernielde personenauto, waarin de heren gezeten waren, na de botsing met een truck en volgauto (rechts), die met hen was geladen.

Jan Egberts Eleveld kwam met burgemeester T. Froentjes om bij een auto-ongeluk. Gemeentesecretaris Thalen werd ernstig gewond.

Verantwoording

Gebruikte literatuur:

Nieuwsblad voor Beilen

De Jonge Onthouder

Archief:

Archief gemeente Midden-Drenthe. Notulen raadsvergaderingen van de (voormalige) gemeente Beilen.

Archief Drenthe, Assen

Persoonlijk archief Eleveld-De Vries

Foto's

D. Wolthekker

Boek

Terug naar Beilen. Leven en dood van een rode dorpswethouder is uitgegeven door uitgeverij Balans te Amsterdam (ISBN: 90 5018 604 1) en onder meer verkrijgbaar bij de boekhandel. In dit boek is ook een volledige bibliografie en een notenapparaat opgenomen, waarin ook de gebruikte edities van het *Nieuwsblad voor Beilen* zijn vermeld.

Noten

- 1 T.L. Kroes, 'Rouw in Beilen', *Historische Vereniging Gemeente Beilen*, 3 (1991) 3, 16-19.

Mijn foto

Jan Paping vertelt over zijn schoolfoto

*G.J. Dijkstra en
J.L. Paping*

Jan Paping schreef op verzoek van de redactie een bijdrage over een foto uit zijn schooltijd. In de jaren dertig was hij leerling van de openbare lagere school in Wijster. Gerben Dijkstra bezocht Jan Paping enkele malen en schreef de inleidende tekst over de ouders van Jan Paping en de school in Wijster.

De ouders

De ouders van Jan Paping waren Gerards Paping en Roelofje Vrieling. Zij waren op 9 juli 1920 in het huwelijk getreden. Na twee jaar te hebben ingewoond bij zijn ouders, bouwde het echtpaar omstreeks 1923 een boerderij aan de weg Holthe-Wijster.¹ Het adres werd Beilerweg 22. Op 28 september 1923 werd Jan Paping geboren.

In 1929 ging Jan Paping, vijf jaar oud, voor het eerst naar school. Hij kwam in de klas bij juffrouw Alberts.

Noten

- 1) Zie ook: G.J. Dijkstra (e.a.), 'Jachtopziener Willem Eising', *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen*, 2002 (14) 2, 13-18.

*Boerderij
van J.L.
Paping
aan de
Beilerweg.*

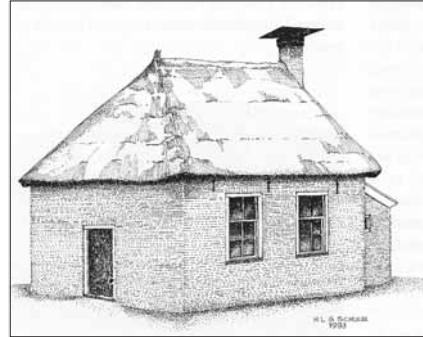

De openbare lagere school in Wijster

In 1830 stond op de brinkgronden van Wijster al een lagere school. Vermoedelijk werd in dit schoolgebouw niet het gehele jaar les gegeven. Alleen in de wintermaanden bezochten leerlingen de school. In 1838 drong de schoolopziener er bij het provinciaal bestuur op aan, dat er in Wijster een nieuwe school zou worden gebouwd, waardoor deze ook in de zomermaanden zou kunnen worden bezocht. Dit plan van de schoolinspecteur stuitte nogal op wat financiële tegenstand. Desondanks werden de plannen voor nieuwbouw goedgekeurd. Er kwam een school met de afmetingen van 7 bij 7 meter. De muren moesten volgens het bestek worden opgetrokken van steen. Achter het turfhok moest een secreteet (toilet) komen en als bouw materiaal moest het afbraakmateriaal van de oude school worden gebruikt.

Tot het eind van de jaren zeventig van de 19de eeuw heeft dit schoolgebouw vermoedelijk dienst gedaan als openbare lagere school in het dorp Wijster. In 1878 werden plannen voor nieuwbouw gemaakt. In 1880 vond de aanbesteding plaats en een jaar later, op 18 oktober 1881, werd de nieuwe school geopend. In dit schoolgebouw werd bijna een eeuw lang van 1881 tot 1977 de jeugd uit Wijster, Spier en Drijber onderwezen.²

Een van de leerlingen was Jan Paping die van 1929 tot 1937 de school in Wijster bezocht.

*De eerste school
(tekening H.L.G. Schuur)*

- 2 G. Bakker (e.a.), *Van Wisnare tot Wijster 1206-1981*, Wijster 1981.

H.L.G. Schuur, 'Hendrik Hadders. Een man van een stalen karakter en met een warm hart.', *Historische Vereniging Gemeente Beilen*, 1993 (5) 3, 1-13 en 1993 (5) 4, 8-15.

De schoolfoto,

te beginnen bij de bovenste rij van links naar rechts:

Jan Paping.

Bertie Nijenhuis. Tijdens mijn schoolperiode verhuisde hij naar ik meen naar Witteveen. Zover ik weet, was hij nooit getrouwd. Hij had nog een jonger broertje, dat Erik heette.

Willemetje Huizing. Zij trouwde met Jan Kooke en woonden op een boerderij aan het Linthorst Homankanaal.

Roelofje Snijder. Zij trouwde later met politieman Seubring. Hij was eerst bakkersknecht geweest.

Hendrik Tjarks Azn. Hij is al overleden. Hij was timmerman-aannemer en woonde in Wijster. Hij was getrouwd met Wipie Dekker van het Hamveld.

Egbertje Klooster. Zij huwde met Hendrik Zwiers en zij woonden op de boerderij naast de meesterswoning. Hier hebben hun zoons Albert en Bertus nog steeds een landbouwbedrijf.

Lammie Mulder. Zij trouwde later met Jan Huijning en zij woonden op de boerderij aan de Beilerweg.

middelste rij:

Meester Van der Haar.

Klaas Klooster. Hij is al overleden. Hij is ongehuwd gebleven en woonde aan de Sportweg in Wijster.

Herman Moes. Hij woonde toen in het station van de NS en is later met zijn ouders vertrokken.

Juffrouw Nijenhuis.

Roelofje Snijder Gdr. Zij woonde in de brugwachterswoning bij het Hamveld. Zij huwde met politieman Moedt.

Roelof Woldman Azn. Hij is al overleden.

Meisje Betten (Of Menger). Zij woonde toen op het Hamveld. Zij is later vertrokken.

onderste rij:

Dat meisje en die jongen heten naar mijn mening **Blanken.**

Hendrik Boer HJzn. Hij woonde toen in het ene eind van een lange boerderij op de plek, waar nu Steenbergers woont. Hij is later met zijn ouders vertrokken naar de Meerweg in Hijken, waar hij boer was. Zijn vader, Hendrik Jan Boer had een klein landbouwbedrijf en bracht meel van de Landbouwbank bij de boeren langs.

Zusje van Hendrik Boer Jzn.

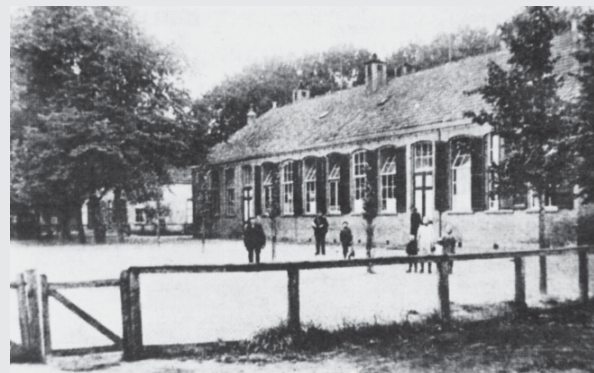
Tinie Betten (of Menger). Waar zij is gebleven, weet ik niet.

liggend voor:

Jaap Bremer. Hij woonde later aan de Molenstraat in Beilen. Ik herinner mij nog, dat hij de spoorbomen van de NS bediende aan de Oosterstraat. Jaap is al overleden.

Jan van Halen, de zoon van Meine van Halen, woonde toen op het Hamveld. Na zijn huwelijk woonde hij nog in Appelscha.

De school in Wijster in de dertiger jaren van de vorige eeuw

Mijn schooltijd

“Op de schoolfoto op pagina 16, die in de jaren 1931, 1932 of 1933 is gemaakt, sta ik, Jan Paping, naast meester Van der Haar. Aan hem heb ik altijd goede herinneringen bewaard. In 1929 ging ik op vijfjarige leeftijd voor het eerst naar school. Ik kwam toen in de klas bij juffrouw Alberts. Bij de overgang naar de tweede klas kwam ik bij juffrouw Nijenhuis. Van het onderwijs in de jaren dertig van de vorige eeuw kan ik me nog herinneren, dat het me niet altijd meeviel. Men moest zich zeer correct gedragen, wat toen niet altijd even gemakkelijk was. Later heb ik voor een dergelijke aanpak wel begrip gekregen. Op deze foto staan ook leerlingen van een hogere klas die toen geen jongere broertjes of zusjes op school hadden.

In de jaren 1934-1935 hebben we een poosje les gehad van meester Van der Haar in ‘Ons Huis’, het toenmalige Dorpshuis. In die tijd is ook de boerderij van de ouders van Gerrit Hulzebosch afgebrand. Het gebeurde op klaarlichte dag. Ik zat toen naast hem in de bank. Ik weet nog goed, hoe we na schooltijd bij de zwartgeblakerde boerderij gingen kijken. We liepen zelfs de boerderij binnen en zagen in de oven in de bakvorm nog een gebakken stoet staan.

Ook vergeet ik niet, dat meester Van der Haar mij met Frits Pals voor straf opsloot in het turfhok achter de school. Wij vonden het daar niet gezellig. Daarom besloten we de dakpannen opzij te schuiven en tussen de panlatten door te ontsnappen en naar huis te gaan. De gehele vluchtpoging verliep uitstekend, maar we hadden niet gezien dat Klaas Bouwmeester, de gemeentewerker, alles had gezien. Hij beloofde ons, dat hij niets zou zeggen, wat hij ook nooit heeft gedaan.

De volgende morgen verwachtten we wel, dat we hier niet goed vanaf kwamen, doch de meester zei niets en dat was ons niet onaangenaam. In het speekwartier mochten Frits en ik niet naar buiten en moesten we bij de meester komen. Hij vroeg ons: “Hoe zijn jullie gisteren uit het turfhok gekomen?” We hebben alles gezegd, kregen geen straf en mochten direct weer naar buiten, waar we met nog meer plezier gingen voetballen. Vanaf die tijd had ik veel respect voor de meester en Klaas Bouwmeester. Nadat ik de 8ste klas had doorlopen - ik mocht om mijn leeftijd niet eerder van school - ben ik naar de Landbouwschool in Dwingeloo gegaan. Hier heb ik nog verschillende lessen gevolgd. Nadat ik getrouwd was met Lammy Essing die uit Grolloo kwam, ben ik boer gebleven aan de Beilerweg in Wijster.” <

Jan Paping

Foto's

J. Paping / Archief HVGB

Terugblik op vroeger

R. Gerding

In de Beiler/Westerborker Courant van 12 november 2002 werd in de rubriek Verleden Tied de vraag gesteld: Wie weet er meer of heeft foto's van Van Bergen die tot zijn afscheid in oktober 1927 conciërge/gemeentebode van het gemeentehuis in Beilen was.

Genealogie

Een korte genealogie die Jan Kuik maakte en waaruit zijn verwantschap met Van Bergen en met mevrouw de Leeuw-Nijboer blijkt:

Harm Nijboer (04-04-1851), overgrootvader van Jan Kuik. Hij had een kruidenierswinkel/ annex kleine boerderij aan de Bruntingerweg in Wijsster, waar nu nog steeds een kruidenierszaak is gevestigd.

Hij was gehuwd met Femmichje Benthem geb. 16-08-1853, overleden 02-04-1893. Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren:

-Aaltje 17-07-1875;

-Gerrit 07-01-1878;

-Jacob 21-11-1881 overleden 31-12-1882;

-Jakob 17-11-1885 (vader van mevr. de Leeuw-Nijboer);

-Hendrik 31-08-1887;

-Lammert 12-10-1890 (grootvader van Jan Kuik)

Van Jan Kuik uit Smalbroek kreeg ik naar aanleiding van bovengenoemde vraag een reactie over zijn relatie tot Roelof van Bergen en een adres van de kleindochter van Van Bergen, Femmichje de Leeuw-Nijboer nu 89 jaar oud en wonende in Assen.

Roelof van Bergen woonde tegenover het oude gemeentehuis aan het Wilhelminaplein waar later de gemeentebode Van Engen woonde. Hij was gehuwd met Jantje Klok. Zij kregen vijf kinderen: twee dochters en drie zonen.

Roelof van Bergen was schoenmaker en rijtuigbekleder in Smilde. Hij vestigde zich later in Beilen. Hij hield de school aan de Schoolstraat schoon en later ook het gemeentehuis. Vervolgens werd hij per 1 mei 1908 benoemd als bode/conciërge.

Femmichje de Leeuw-Nijboer kwam als kind veel in Beilen in de vakanties, zij was enig kind en daar in Beilen was altijd veel te doen bij opa. Opa Van Bergen kon heel mooi vertellen en 's avonds was er vaak een heel gezelschap om naar hem te luisteren, ook had hij een goede hand van schrijven. Opa Roelof van Bergen was ook een heel precies mens. Hij paste op het huis van de burgemeester als deze weg was, de burgemeester woonde toen tijdelijk in De Paltz. Er waren daar een kat en een hond in huis. Op een avond was de kat zoek. Er werd heftig gezocht door opa. De beide nichtjes Femmichje Nijboer en Ina Borggreve

hadden dat door en gingen achter het huis staan te miauwen. Als opa dan naar achteren liep, liepen zij naar voren. Uiteindelijk had opa hen door. Of de poes gevonden is, vertelt het verhaal niet. Ook gingen de dames graag naar de snoepwinkel van Rijsburger. Daar kon je voor een cent een caramél kopen waar soms twee papiertjes omheen zaten met een cent ertussen.

Zoon Johannes van Bergen kreeg later als gereformeerde jongen verkering met het joodse meisje Wilhelmina Kats van de slagerij aan de Markt, dat gaf de nodige perikelen. Ze zijn wel getrouwd en zijn eerst in Assen gaan wonen en later werd hij kapitein in het leger in Limburg. Jan van Bergen werkte bij de politie in Ruinen, dat was een moeilijke plaats en bij een opstandje daar is iemand gedood. Jan van Bergen was getrouwd met Wilhelmina Grit en zij zijn toen naar Indië vertrokken; later woonden ze in Beekbergen. Roelofje van Bergen trouwde met Jacob Nijboer die commies was, Rika van Bergen trouwde met Borggreve die een smederij had op het adres nu Schoolstraat 19 vlakbij 'Op het Nippertje', dat is woning hoek Schoolstraat/Weverstraat. Borggreve werd in Beilen De Preuse (Pruisen?) smid genoemd. Hendrik van Bergen was getrouwd met Anna (Smid?) en werkte eerst in Beilen als besteller, later werd hij postkantoorhouder in

Vanaf links: Roelofje van Bergen (later gehuwd met Jacob Nijboer), Roelof van Bergen, Jantje van Bergen-Klok, achter haar Hendrik van Bergen, Johannes van Bergen, Rika van Bergen (later gehuwd met Borggreve) en Jan van Bergen.

Hekstraat Beilen. Vanaf links: Rika van Bergen, Jantje van Bergen-Klok met baby Arendina Borggreve, Roelof van Bergen en achteraan Jan van Bergen.

Het afscheid

Begin oktober 1927 legde op het Beiler gemeentehuis 'de oude Van Bergen die negentien jaren als gemeentebode en conciërge werkzaam was geweest, zijn taak neer. De dag van scheiden is hem tot een onvergetelijke gemaakt.

In de raadszaal werd hij Vrijdag ontvangen door het Comité dat zich gevormd had om hem een aandenken aan te bieden, het secretariépersoneel en eenige belangstellenden. Na een hartelijke toespraak van den burgemeester werd hem een mooie kachel, een ruststoel en een enveloppe aangeboden.

Ook sprak de burgemeester een persoonlijk woord tot Van Bergen en zijn vrouw, terwijl hij Van Bergen een sigarenkoker aanbood.

Van het secretarie-personeel ontving de scheidende conciërge bij monde van den secretaris een rookstel en een tabaksdoos.

Voor hen, die geregeld, op het gemeentehuis komen zal het vreemd zijn de kleine man met zijn vluggen stap daar niet meer te zien. Den laatsten tijd werd die stap wat langzamer. Niet uit gebrek aan ijver of uit gemis aan plichtsbesef, maar de last van den ouderdom begon te drukken. Van Bergen, wij wenschen U en Uw vrouw nog een aantal rustige jaren toe.

Gij hebt de rust verdiend.'

Foto's

F. de Leeuw-Nijboer / Archief HVGB

Nieuw-Weerdinge en daarna in Zuidlaren.

Dochter Roelofje (oud-tante Roefi van Jan Kuik) trouwde op 12-02-1912 met Jacob Nijboer. Zij kregen een dochter Femmichje (zij werd vernoemd naar grootmoeder van vaders kant). Femmichje Nijboer (tante Fem) was gehuwd met Dirk de Leeuw. Femmichje de Leeuw-Nijboer werd geboren op 21-02-1914 in Klinge (Zeeuws-Vlaanderen). Haar vader Jakob (Job) Nijboer was van beroep commies waardoor er veelvuldig werd verhuisd. Van Klinge werd het na een half jaar Geertruidenberg, anderhalf jaar later Gouda, drie en een half jaar later Assen, daar anderhalf jaar, toen naar Deventer, daar hebben ze zes jaar gewoond en toen vertrok het gezin naar Leiden. In Leiden ging mevrouw De Leeuw naar de Kweekschool. Dat kon betaald worden, omdat ze enig kind was. Op haar 18de slaagde ze voor haar examen en kon ze voor de klas. Ze werd 'kwekeling met akte' aan de lagere school in Rijnsburg. Ze werd daar vast benoemd toen er een vacature was en bleef er tien jaar lang.

In Rijnsburg aan de school leerde ze haar man kennen, Dirk de Leeuw. Hij had geen vaste aanstelling, maar toen er de vijfde december 1941 de mogelijkheid was een huis te krijgen hebben ze hun banen gewisseld en zijn ze op 1 april 1942 getrouwd en nog zes jaar in Rijnsburg gebleven. Daarna werd verhuisd naar Leiden vanwege de baan van haar man. Daar bleven ze acht jaar, waarna er een vacature kwam in Assen. Hij was een Hollandse boerenzoon en de vraag was hoe het in Drenthe zou bevalen. Hij had het er evenwel erg naar zijn zin en werd al gauw leraar aan de technische school, daarna aan de huishoudschool en gaf uiteindelijk les aan de Kweekschool in Groningen. Dirk de Leeuw bleef daar tot aan zijn pensioen.

Femmichje de Leeuw-Nijboer zat in de 4de klas van de Kweekschool en werkte al als onderwijzeres toen ze op vakantie in Beilen van haar opa Van Bergen hoorde dat aan de Hervormde school in Beilen Dalton onderwijs werd gegeven en ze mocht toen een middag komen kijken bij meester Jetze Bakker die in de kost was bij tante Aaltje Nijboer in de Schoolstraat. Soms logeerde zij bij haar ongetrouwde tante Aaltje.

Verder vertelde Femmichje de Leeuw-Nijboer nog van haar andere opa, Nijboer, in Wijster. Toen hij eens ziek was, ging ze met haar nichtje met dokter Meyering in de auto mee. Dat was geweldig natuurlijk. Ze kan zich ook nog heel goed de molen in Makkum herinneren onderweg van Beilen naar Wijster. <

**Hervormde School, Molenstraat,
omstreeks 1924**

Vanaf links, achteraan: meester Bosman en meester Van de Most.

*Achterste rij kinderen: Hanne Buining, Marinus Boer, Jan Boerema en Annigje Alberts
Tweede rij van achteren: Hendrikje van de Berg, Dina of Jantje van de Berg, Annigje Alberts, Willem Bakker, Geertje Abbing (met strik), Hennie Blauw, Jantina Alberts, Aaltje Alberts, Dina Boer en Marchje Wolting.*

Derde rij: Geert Beuving, Rieuwert Bazuin, Lucas Alberts, Jan Abbing (in matrozenpak), Jan Doorten, (voor Jan Doorten)???, Harm Doorten, Rika Boer (met strik), Jan Bakker, Willemien Bakker en de stiefbroertjes Jannes Beugel en Jan Wolting.

Zittend op stoel: meester Bazuin, naast hem staan: Liesje Bazuin en Hendrik van de Berg.

Voorste rij Jennichje Alberts, Jantje Booiman, Zwaantje Boerema, Lammie Beuving en Marchje Beuving.

Foto
Mevrouw N. Boer

Het aanzien van het dorp Hijken

deel 2

De vorige keer hebben we aan de hand van de aantekeningen van Jonkers het Oosteinde bekeken¹. Het laatste pand was de oude school en daarmee verlieten we het Oosteinde. We gaan nu verder.

W. Jonkers Bzn.

Bij het lezen van de tekst moeten wij steeds goed voor ogen houden, dat Jonkers niet de hedendaagse situatie beschrijft. De in de tekst tussen haakjes geplaatste nummers verwijzen naar de nummers op de kaartjes en, indien mogelijk, naar de erbij behorende foto's.

“Even verder, op 't einde van de weg, stond een hek genaamd: knoopsgatshek. Nu gaan we terug naar rechts, waar naast dat van Flokstra (1) twee huizen stonden, bewoond door Jan Bos (2) met

Foto boven: Het huis van Flokstra(1), later Datema, is in 1991 afgebrand. Nu staat hier het huis van Albert Feijen.¹

Foto links: Brink. Vanaf links: R. Schuring Mzn.(5), Jan Boer (4), Hendrik Willems (3) en Jan Bos (2).

Noten

- 1 W. Jonkers Bzn., ‘Het aanzien’, *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen*, 14 (2002) 4, 23.

De boerderij van Jan Bos (2) anno 2003.

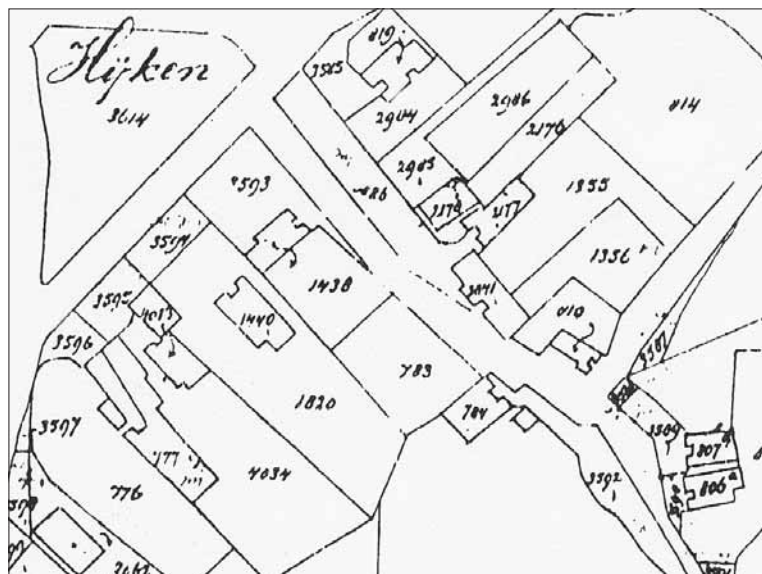
Rechts zien wij nog een stukje van de boerderij van Jan Bos; links daarvan de huidige situatie op het perceel van Hendrik Willems (3).

De boerderij van Jan Boer (4); nu Piet Nijdam.

Hier woonde R. Schuring Mzn.(5); nu bewoond door mevrouw G. Schuring-Nijmeijer.

De nummers op de kaart corresponderen met de nummers in de tekst en die bij de foto's.

- 1- Flokstra, nu Albert Feijen
- 2- Jan Bos, nu fam. G. Beuving en R. Luynenburg
- 3- Hendrik Willems, nu fam. W. Volkerts
- 4- Jan Boer, nu Piet Nijdam
- 5- R. Schuring Mzn., nu mevr. Schuring-Nijmeijer.
- 6- L. Schuring, nu familie Pol
- 7- Jacob Brunsting, nu Roelof Geerts
- 8- J.G. Timmerman, nu W. Gricar
- 9- H. Wolters, nu B. Boom
- 10- Hendrik en Harm Zuring, nu familie Peters
- 11- Jan Harm Timmerman, nu E.L. Wamelink
- 12- Js. Vording, nu familie Petrescu

Betje en Seubrings Hendrik, wiens naam Hendrik Willems (3) was. Die huizen stonden een eindje achteruit, want er lag naast Poppings tip een breede strook brinkgrond. Beide zijn verbrand, de ene op zeer bedenkelijke wijze, en later aan de weg herbouwd. Dan stond er nog een huis, bewoond door Jan Boer (4) en eigendom van de familie Schuring, ook heden ten dage nog. Maar het oude huis staat er niet meer, het is door de bliksem getroffen en afgebrand en later ook aan de weg geplaatst. Ook het volgende huis, waar nu R. Schuring Mzn. (5) woont, is toen afgebrand. Die boer die daar gewoond heeft, noemde men Asseboer, zijn naam was Jan Beuving. Had een zoon Roelof en dochter Zwaantje, die getrouwd is met Jan Peters of Jan Eleveld uit Hooghalen.

Verder de Hoek in komen we bij L. Schuring (6). Daar woonden toen de gebroeders Jan, Meindert en Roelof Schuring. Roelof

was getrouwd, de anderen niet. Samen hadden ze een flinke boerderij.

Achterin De Hoek zien we de boerderijen van 'Aojen Jobk' (7) nu Roelof Geerts en J.G. Timmerman (8), nu W. Gricar.

Aan de overkant achter in De Hoek woonde Aojen Jobk (7), Jacob Brunsting, verder ken ik hem niet. Daarnaast woonde J.G. Timmerman (8), in de wandeling genoemd: Klein-Jan, omdat zijn oudere broer ook Jan heette en dus Groot-Jan was. Later meer daarover.

Dan krijgen we H. Wolters (9), de vader van de tegenwoordige bewoner Klaas Wolters. Hij werd dagelijks Hendrik Koster genoemd en is lange tijd beerhouder geweest.

Daarnaast woonden Hendrik en Harm Zuring (10) met hun oude moeder. Ze zijn in 1890 verhuisd naar de Halerbrug. Daarna heeft Bouwe Jonkers er drie jaar gewoond.

Waar nu Jan Harm Timmerman (11) woont, woonden in die jaren al zijn voorouders. Jan Timmerties Mattien met nog drie van haar zoons: Harm, Hendrik en Koert. Harm is in 1889 getrouwd met de weduwe van Job Scheper en is komen wonen bij de dobbe aan de Kruisstraat.

Een dochter Appie, was getrouwd met Js. Vording (12) en woonde er vlak naast.

Nu gaan we dwars over de weg, waar nu H. Popping (13) woont. Daar woonde toen Freerk Loof, echter in een ander huis, dat

De boerderij van L. Schuring in De Hoek (6), nu familie Pol.

De voorzijde van de boerderij van 'Aojen Jobk' (7) is gemoderniseerd. Deze wordt nu bewoond door Roelof Geerts.

De voorzijde van de boerderij van J.G. Timmerman(8), nu W. Gricar.

Klaas Wolters staat voor zijn behuizing (9).

Het pand van Klaas Wolters (9) anno 2003; nu bewoond door B. Boom.

Hendrik en Harm Zuring (10) woonden hier met hun moeder. Nu woont hier de familie Peters.

De boerderij van Js. Vording (12) is afgebrand. Op deze plek woont nu de familie Petrescu.

De boerderij van H. Popping (13) is nu van de fam. H. Nieuwelink.

In de eerste boerderij links woonde Jan Harm Timmerman (11); deze wordt nu bewoond door E.L. Wamelink. Jacob Geerts fietst en achter hem ment Klaas Wolters de vosbles.

eens in de nacht is afgebrand. De bewoners konden zich ternauwernood in veiligheid stellen en kwamen er zoogezegd naakt uit. Verder op woonde Jan Veenhoven. Dat huis is later verbouwd en vergroot en is lang door meester Schuring (14) bewoond. De huidige bewoners zijn R. en G. Stevens.

Rechts staat het huis waar meester Schuring (14) heeft gewoond. Het wordt nu bewoond door M.C. Pit.

Links daarvan stond de boerderij van 'Waaï Piel' (15). Deze is afgebroken. Het huidige pand wordt bewoond door A. Westerhoek.

Van Wappie Piel is bekend, dat hij boven in de balken zat wanneer het stormde. Dat was nodig, volgens hem, anders zou het gammele dak instorten.

Rechts staat het huis waar meester Schuring (14) in heeft gewoond. Het wordt nu bewoond door M.C. Pit.

Dan volgt de boerderij van 'Waai Piel'. Daar woont nu zijn kleinzoon Wappie Piel (15). Die heeft het oude huis afgebroken en door een nieuwe vervangen.

Dan krijgen we de boerderij op de hoek, die er nu ook niet meer is. De broers Jan en Hendrik Popping (16) hadden daar een flinke boerderij die zij samen bewerkten. Jan, de oudste, was ongetrouwd, de vrouw van Hendrik was Greetien Bakker van Eursing Beilen.” <

> wordt vervolgd <

13- H. Popping, nu H. Nieuwelink
14- Meester Schuring, nu M.C. Pit
15- Wappie Piel, nu A. Westerhoek
16- Jan en Hendrik Popping, nu Jan Koerts

Foto's

T.L. Kroes/Archief HVGB

Links zien we de oude boerderij van Popping (16). Op de melkwagen staan Pieter Brouwer en Harm Haan. De schuur zien wij ook nog op de foto van de huidige situatie. Deze nieuwe woning wordt bewoond door fam. J. Koerts.

De Perk / Julianastraat

A. Oosting

Een oude foto van de schuur aan de Julianastraat gaf Albert Oosting gelegenheid iets over de plek waar hij zijn jeugd heeft doorgebracht te vertellen.

Onlangs kwam ik in mijn archief een oude foto tegen. Het betreft hier het achterhuis van de zaak van J. Eleveld, hout- en kolenhandelaar te Beilen. Het pand was gesitueerd tussen de Kerkstraat waaraan het woongedeelte lag, en de Julianastraat. Het pand is afgebroken; thans is er een parkeerplaats met groenstrook en trottoir. Rechts is nog een stukje witte muur van de ijzerwinkel van Geertjes (later Jan Abbing, thans Tjepkema elektro) en op de achtergrond het bovenste deel van de gevel van kapper Lambeek (nu cafetaria City) en het PTT-gebouw. Wij woonden op Julianastraat 20, vrijwel tegenover het wegge-

Het achterhuis van hout- en kolenhandelaar J. Eleveld. Tussen de schuur en het huidige pand van de fa. Tjepkema was een smal straatje voor eenrichtingsverkeer.

tje dat rechts van het pand loopt. Ik ken de buurt daar dus op m'n duimpje. Als wij aan het voetballen waren, gebruikten we de baanderdeur vaak als doel.

De weg was daar uitermate smal en er heeft jarenlang een inrijverbod gegolden vanaf de Julianastraat. Fietzers stapten braaf af en wandelden met de fiets aan de hand, of bewogen zich op de trapper staande peddelend Beilen in. De politie lette er op. In de schuur had Eleveld zijn houtstek. Naast de baander ziet u een kantoortje. Met de bevrijding van Beilen is er een granaat ingeslagen; dat is nog te zien aan het metselwerk bij de deur naast het kantoortje. Bij gebrek aan ruimte heeft de gymnastiekvereniging WIK er wel geoefend.

Eleveld had een kolenhandel in de schuur aan wat nu de Perkstraat is en die lange tijd in gebruik is geweest door tandarts Van Zanten. Dit was toen een zwarte houten schuur die te bereiken was via een weggetje langs Julianastraat 16.

Achter de Julianastraat liep de Beilerstroom, ter hoogte van het huidige wandelpad. De woning Julianastraat 18 was er toen nog niet, dat perceel was een tuin.

W. Gerding, landbouwer en kolenboer, mocht ook gebruik maken van genoemd weggetje om bij zijn achtergelegen land te komen via een brug over de stroom. Dit land heette De Perk. De zoon van Eleveld, Henk Eleveld, was vermoedelijk de eerste straaljagerpiloot van de gemeente Beilen. Tijdens zijn opleiding tot officier-vlieger vloog hij verscheidene malen boven Beilen en vertoonde zijn vliegkunsten. Niet iedereen was hier blij mee en het schijnt dat zelfs de burgemeester door inwoners hierover werd gebeld. Henk was een paar jaar ouder dan ik en met mijn buurjongens genoten wij als hij overkwam. Hij vloog in een straaljager van het type Gloster Meteor. Als hij overvloog groette hij, kantelend over een vleugel. Hij werd uiteindelijk captain bij de KLM; de zangeres Mathilde Santing is een dochter van hem.

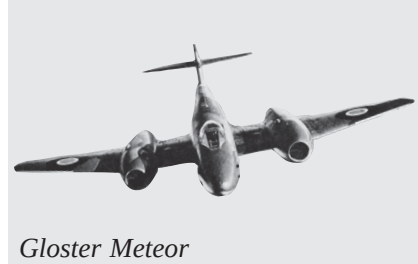
Torenlaan

De foto met de naam *Torenlaan* dateert vermoedelijk uit het eind van de jaren twintig van de 20ste eeuw en laat zien wat toen de Torenlaan genoemd werd en nu Julianastraat heet. De hervormde kerk, thans Stefanuskerk geheten, was nog niet gerestaureerd en de woningen links laten duidelijk de bouwstijl van de twintiger jaren zien. Rechts op de foto staat het huis van de familie Hendrik Kuik. Het stond in de lengte aan de straat, op de plek van het huidige plantsoen en ongeveer tegenover de woning Julianastraat 14.

De woning was in feite een van het kleine boerderij-type, de keuterij. Er was bijna geen eigen grond rond het huisje. Aan de

De oorspronkelijke kolenschuur van Eleveld aan De Perk was uit hout opgetrokken. Later werd deze door een stenen schuur vervangen. Tandarts C.Th. van Zanten had in de tachtiger en negentiger jaren van de vorige eeuw zijn praktijk in een deel van deze schuur ondergebracht.

Gloster Meteor

Julianastraat, vroeger ook Torenlaan genoemd, aan het einde van de jaren twintig van de vorige eeuw. Het huisje rechts op de voorgrond is dat van Hendrik Kuik.

De Julianastraat anno 2003. In de zestiger jaren van de vorige eeuw werd het huisje van Kuik afgebroken.

Kerkstraatkant lag tuingrond van Berend Geertjes en de achterzijde van het huisje stond vrijwel op de grens van de tuin van de Rabbi die daar woonde. De achterzijde van de woning maakte een ietwat slordige indruk. In de loop der jaren werd deze kant van grote reclameborden voorzien. De woning zelf was erg eenvoudig, zowel van bouw als van inrichting. Zo was zij bijvoorbeeld niet aangesloten op de riolering. Als de ton vol was, werd deze geledigd op de grote tuin die Kuik in gebruik had tussen Julianastraat 20, ons huis, en nummer 18.

Hendrik en Rika Kuik woonden er met drie kinderen; eerder was de moeder van Hendrik Kuik ook inwonend. Zij was familie van ons en wij noemden haar Mev. Jennechien.

Kuik, een lange, magere man, was lange tijd schoolschoonmaker van de openbare lagere school en tevens orgeltrapper in de hervormde kerk, terwijl hij ook muzikant bij 'Union' was. Zijn vrouw had een aantal werkhuizen.

Ik kan mij nog herinneren dat kinderen van de openbare school tussen de middag soep gingen eten bij de familie Kuik. Daar waren speciale tafels op schragen en banken voor. In de zomer zaten zij ook wel buiten en ik hoorde de klompen nog kleppen als zij er hardlopend aankwamen. Het leek mij geweldig daar ook eens te eten, maar dat mocht niet. Ik vermoed dat de gemeente dit bekostigde ten behoeve van arme gezinnen.

De huidige situatie Julianastraat/De Perk. Waar het pand van Eleveld heeft gestaan, vinden we nu een parkeerterrein.

In onze kindertijd speelden wij met de kinderen Kuik met als resultaat dat wij meestal bij hen thuis samenkwamen; er mocht daar veel en er kon daar veel. Op het zoldertje aan de voorkant lagen de palen van de straatversiering van de buurt. Zij zullen ongetwijfeld tijdens de laatste Lanijto voor de oorlog gebruikt zijn. Dat moet zo ongeveer in 1938 zijn geweest. Met de bevrijding konden ze zo weer gebruikt worden. Er stond ook een oude lessenaar waarin wij spullen bewaarden van onze club; het was ons hoofdkwartier. De jongens uit verschillende buurten vochten met elkaar (het was oorlogstijd en het slechte voorbeeld deed ons dan ook slecht volgen). In ons hoofdkwartier werden de plannen beraamd.

In de herfst pikten wij vanuit het bovenraam met het schepnet van Kuik - hij was een verwoed visser - appels van de bomen van Berend Geertjes. De meesten van ons hadden thuis wel appelbomen en dus appels genoeg, maar het stiekeme van de zaak was natuurlijk heerlijk!

Opvallend was, dat als het weer het maar enigszins toeliet de familie Kuik buiten op de bank tegen het huis aan de Julianastraatkant te vinden was.

Hendrik en Rika hebben hard moeten sappelen om in een slechte tijd de kost te verdienen en een beetje een menswaardig bestaan te hebben. Als je kind bent, heb je daar geen weet van. Wat toen misschien schilderachtig leek, had een bittere ondertoon.

In de zestiger jaren werd het huisje afgebroken. Weer verdween een oud stukje Beilen. <

1929

Nieuwsblad voor Beilen

In De Paltz heerscht thans groote bedrijvigheid. De nieuwe straat (nu Julianastraat - Red.), waarvan de aardebaan gereed is, begint bij het huis, vroeger bewoond door de fam. Tonkens en eindigt bij de herv. kerk. Het huis van de fam. Van Bienema is gerestaureerd. Daarin zal de zaak gevestigd worden van Gebr. Geertjes. De straatweg naar het station (De Paltz - Red.) voor de brug over de Beilerstroom, is opgebroken en het verkeer gaat langs een hulpweg. De brug over de stroom bij het hotel Koopman (vroeger Bosman) vervalt en de stroom wordt daar gedempt, daar voor deze een andere en rechte loop gegraven wordt, terwijl het water door een duiker onder de straat zijn weg moet vinden.

Als straks het gehele werk voleindigd is en op het terrein, dat vroeger de tuin van de fam. Van Bienema was, een aantal woon- en winkelhuizen gebouwd worden, is dit deel van Beilen totaal van aanzien veranderd. Onze vroegere plaatsgenooten zouden vreemd opzien, als zij de groote veranderingen zien konden, die het dorp Beilen in de laatste jaren heeft ondergaan. En we zijn er nog niet. Er zijn nog meer personen, die uitzien naar geschikt bouwterrein. Bij den gemeenteraad is een adres ingediend, waarin verzocht wordt om een straat vanaf de Hekstraat naar de Marktstraat (nu Brunstingerstraat - Red.) met een zijstraat naar de Brinkstraat. Komt die er, dan is er weder bouwterrein in overvloed.

Foto's

A. Oosting / T.L. Kroes / Archief HVGB

Kappers Lambeek en Honebeeke (1906 - 2001)

T.L. Kroes

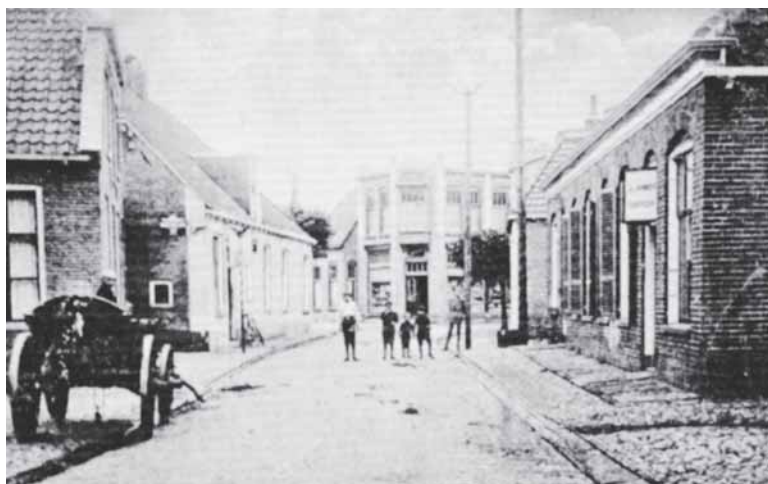
Bijna een eeuw lang beheersten twee kappers de haarlengte van de Beiler mannen en ongeveer vijftig jaar lang vochten ze tegen hun baardgroei. Twee jaar geleden stopten Henk Honebeeke en zijn zoon Gerard met het knipbedrijf. Wij kijken terug.

Van Loppersum naar Beilen

In 1906 vestigde kapper J. Lambeek zich in Beilen. Van origine was hij bakker te Loppersum, waar hij ook brood uitventte. Dat leven beviel hem niet erg, zodat hij in zijn vrije tijd naar Groningen trok, waar hij bij een café/barbier leerde scheren en knippen. Dat gebeurde in een schipperscafé achterin de Boteringestraat. Vervolgens ging hij als knecht naar Assen, waar hij volledig kapper werd. Bij zijn baas kwamen toen wel enkele gegoede Beilers die zich in de provinciehoofdstad lieten knippen. Lambeek veronderstelde dat er in Beilen dan ook wel plaats zou zijn voor een goed opgeleide kapper. Hij vertelde zijn baas wat hij van plan was. Diens reactie luidde: "Ga jij naar dat zoepgat?" Lambeek vertrok inderdaad naar Beilen, waar hij in de Hekstraat zijn zelfstandige kappersloopbaan begon: kapper/barbier zoals dat toen heette. Later ging hij een beetje op de deftige toer en noemde zich coiffeur. In die eerste kapsalon, een nogal weids woord voor het niet al te grote opkamertje bij Teunis Hunse knipte en schoor hij zijn eerste klanten. Bij die salon huurde hij een gedeelte van Hunses huis. Hij moest nu alleen van het knippen en scheren leven. Dat was de eerste tijd geen vetpot; die eerste week leverde f. 6,00 op. Daarbij was er ook nog een concurrent in de persoon van kapper Boer die in de Brinkstraat op de plek waar nu de ING-bank staat zijn kapsalon had. Die kapper Boer moest

In het opkamertje bij Teunis Hunse in de Hekstraat begon Lambeek zijn loopbaan als kapper in Beilen.

De tweede kapsalon van Lambeek was in de Kruisstraat. Aan de gevel van het eerste pand rechts zien wij een uithangbord waarop 'coiffeur' stond vermeld.

In het pand met twee verdiepingen aan het einde van de straat zou Lambeek zich later vestigen. Op het moment waarop de foto is genomen had Arie Brunsting er zijn zaak in grutterswaren.

om rond te kunnen komen regelmatig als grafdelver optreden en hij was ook nachtwacht. In zijn kapperszaak werd hij door zijn dochters geholpen, die zich daar bezighielden met het inzepen van de klanten die geschoren moesten worden.

Toen Lambeek f. 9,00 in de week verdiende, trouwde hij met Johanna Eekhuis uit Assen. Hij verhuisde naar de Kruisstraat in een bijwinkeltje van bakker Haverkamp (nu Fré Seydell). Aan de gevel hing hij een uithangbord met het deftige woord 'coiffeur' er op vermeld.

Hij bleef niet zo lang in de Kruisstraat, want een paar jaar later verhuisde hij naar een pand in de Brinkstraat dat van bakker Arbeider was (nu de shoarmazaak). Daar hadden de Lambeeks heel wat meer ruimte dan in de Kruisstraat, want beneden werd geknipt en overdag gewoond en boven waren nog een woonkamer en slaapkamers.

Honebeeke

In 1932 kwam Henk Honebeeke uit Groningen bij kapper Lambeek in loondienst. Hij had in de stad het vak geleerd op de kappersvakschool. Dat betekende dat hij overdag bij een kapper als knecht zijn werk deed; twee halve dagen in de week ging hij naar school. Om op deze manier je vak te kunnen leren was een grote vooruitgang.

In Beilen vond hij bij kapper Lambeek een goede leermeester die hem verder bekwaamde in het vak. Er werkten in de Brinkstraat vier man: Lambeek, de knecht Honebeeke, Van Sloten die grootknecht was en een leerjongen Huisman.

Huwelijk

Toen Henk Honebeeke drie jaar bij Lambeek had gewerkt vroeg

In het pand waar bakker Arbeider eigenaar van was vestigde Lambeek zijn derde salon. Lambeek (rechts) staat hier met twee bedienden voor de zaak. Op het balkon zien wij mevrouw Lambeek met de kinderen.

Henk Honebeeke trouwde met Jo Lambeek.

Lambeek met een door hem geschoten reebok

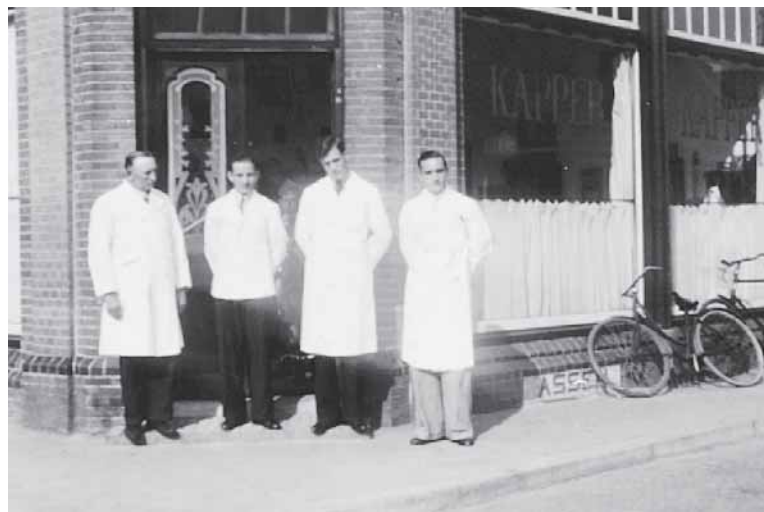
hij om de hand van Jo Lambeek. Lambeek had geen bezwaar tegen een huwelijk, zodat Henk Honebeeke nu ‘vader’ tegen zijn baas zei.

Vervolgens stond er al weer een verhuizing voor de deur. Lambeek had namelijk het pand hoek Kruisstraat/Kerkstraat van Arie Brunsting gekocht. Het huis was in 1916 door Brunsting gezet nadat hij een prijs in een loterij gewonnen had. Hij begon er een zaak in grutterswaren. In 1937 zette hij een punt achter de verkoop van kruidenierswaren en Lambeek wist eigenaar van deze karakteristieke hoekwoning te worden. Tegelijkertijd nam Henk Honebeeke de zaak van Lambeek over. Deze laatste zou verder in loondienst bij Honebeeke werken en boven gaan wonen. Honebeeke woonde beneden bij de zaak.

Er werd een behoorlijke boterham in de kapperszaak verdiend, ook al, omdat Lambeek de patiënten van Beileroord knipte. De meesten lieten zich drie keer in de week scheren en zich knippen wanneer dat nodig was. In een werkplaats van de stichting was een hoekje als kapsalon ingericht. Beileroord leverde twee inzepers, zodat Lambeek samen met een knecht die hij van Honebeeke meekreeg daar een 100 tot 110 man in de week kon bedienen. Intussen had Lambeek ook een portie vrije tijd gekregen, zodat hij zich regelmatig aan zijn passie, het jagen, kon wijden.

Eigen kwast

Het ging Henk Honebeeke goed als zelfstandig kapper. In 1937 had hij ruim 80 abonnees voor twee of drie keer scheren in de

*De zaak van Lambeek, hoek Kruisstraat /Kerkstraat.
Vanaf links: J. Lambeek, de knechten Tinus Spiekman en Piet de Vries en schoonzoon Henk Honebeeke.*

week plus knippen. Een abonnement kostte f. 1,10 voor twee keer of f. 1,40 voor drie behandelingen in de week. Abonnees hadden hun eigen kwast die in de kast in de kapperszaak werd bewaard. Maar niet alleen het scheren en knippen leverde wat op. Wanneer een kwast versleten was, of de aluin op was, viel er wat te verkopen en ook de scheerzeep moest wel eens aangevuld worden. In de oorlogstijd was het wel eens moeilijk aan deze artikelen te komen, zeker in het laatste oorlogsjaar, maar geknipt en geschoren moest er toch worden.

Brandstof

In de oorlog werd het een probleem om de kapperssalon te verwarmen. Brandstof was immers schaars en duur. De klanten werd dan ook gevraagd een turf mee te nemen. Bijna iedereen deed dat. Er waren er zelfs die meer dan één in de turfbak deponeerden. Natuurlijk was er ook een grappenmaker die de zaak omkeerde. Op de kolenbak was namelijk een bordje aangebracht met "Gelieve een turf mee te nemen". Toen hij geknipt was, liep hij naar de brandstofbak en haalde er een turf uit...

Toen de Duitsers Beileroord als een soort kazerne gingen gebruiken, kwamen de patiënten naar de Kruisstraat om geschoren te worden. Dat leverde elke week een emmer vol steenkool op. In het midden van de salon stond een grote kachel waarvan

Interieur van de kapsalon in de Kruisstraat hoek Kerkstraat. Henk Honebeeke werkt het haar van Jan Smit bij. In de kast staan de scheerkwasten van de abonnees.

Zoepmarkt/soepmarkt:

Henk Honebeeke:

"Het dorp Beilen had een verzorgende functie in de regio. Er waren veel (joodse) winkeliers die met 'pak' langs de boeren gingen, een soort marskramer dus. Ze vonden het prima als er niet direct afgerekend werd; zo ontstond er binding met de klant. Vóór december, tijdens de najaarsmarkt, moest er afgerekend worden. De boeren gingen dan naar de winkelier waar ze na betaling soep met brood kregen. Dat verklaart de naam soepmarkt. Maar uiteraard werd er tijdens de markt ook een flinke borrel ingenomen, zodat de naam zoepmarkt ook goed te verdedigen is."

Werktijden

Henk Honebeeke:

“De werktijden voor de kapper zijn niet altijd geweest zoals nu. Voor de oorlog werkten wij op de zaterdagavond door tot elf uur. Zo’n zaterdag was wel erg lang. We begonnen ’s morgens om zeven uur en gingen dus tot laat in de avond door. Er was een minimale pauze om even snel te eten. Tenslotte moest de zaak nog rap schoongemaakt worden. De leerjongen werkte net zo lang als Lambeek en ik. Wij klaagden er niet over. Het was toen heel gewoon dat de winkels op die dag tot laat in de avond open waren. Maar je hoort mij niet zeggen, dat zo’n zaterdagse werkdag tot de goede oude tijd behoorde.”

Schoonmaken

Bij een herenkapper komt altijd veel manvolk over de vloer. Lambeek vertelde aan Honebeeke dat er heel wat schoongemaakt moest worden. Omstreeks de eeuwwisseling (1900) was het heel gewoon dat de stralen spuug van de pruimtabak, de uitgekauwde pruimen, de sigaren- en sigarettenpeukjes op de houten vloer terecht kwamen. Eén keer in de week werd die smeetgroep opgeruimd. Met een spade moest dan de aangekoekte en vastgelopen rommel van de planken vloer losgemaakt worden. Later kwamen er bakjes waarin gespuugd kon worden, maar er waren klanten die uit balorigheid slecht wilden richten en hun fluimen naast het bakje mikten. Toen Henk Honebeeke in Beilen kwam, heerste er orde en regel in de salon. Er lag linoleum op de vloer en het bordje ‘Verboden te spuwen’ was niet meer nodig.

de pijp met een flinke bocht naar de schoorsteen liep. Die kachelpijp leverde wat extra warmte op.

Scheerapparaten

Omstreeks 1946 liep het aantal abonnees tamelijk snel terug. Er werd namelijk steeds meer gebruik gemaakt van veiligheids-scheermesjes zoals die van Gillette. Het goedkoopste pakje scheermesjes kostte toen f. 0,10; daar kon geen abonnement tegen op. Even later kwam Philips met een elektrisch droog-scheerapparaat. Toen leek het wel alsof er een einde aan een redelijk belegde boterham zou komen. De Kappersbond begreep de nieuwe tijd en adviseerde om wel scheerapparaten te verkopen, want de moderne tijd was toch niet tegen te houden. Henk Honebeeke heeft er kruiwagens vol van verkocht. De merken Philips, Braun en Remington deden het heel goed. Vooral omstreeks Sinterklaas was de omzet hiervan geweldig. Ook begon hij met de verkoop van rookartikelen, en aangezien roken toen niet ongezond was, maar zelfs voor een mannelijk imago zorgde, liep de klandizie niet terug.

Kort na de oorlog stopte Lambeek met het knippen en scheren. Honebeeke werkte verder met twee knechts en een leerjongen. Dit bleef zo tot ongeveer 1960. Vanaf toen werkte hij alleen met zijn zoon Gerard in de kapperszaak.

Brinkstraat

Intussen was Honebeeke opnieuw verhuisd. Hij had het pand van de familie Scholtmeijer aan de Brinkstraat gehuurd. De drukke Brinkstraat was een betere plek dan de toch ietwat rustige hoek

In 1956 huurde Henk Honebeeke een deel van het pand van de familie Scholtmeijer in de Brinkstraat.

Kruisstraat/Kerkstraat. Het was toen 1956. Scholtmeijer was timmerman/aannemer en had het huis zelf gebouwd. In een deel van het pand zat toen kapper De Jong, maar deze had het pand waar nu de Shoebox in is gevestigd gekocht.

In de Brinkstraat ging het Henk Honebeeke financieel gezien voor de wind, maar in de familie kwam verdriet. Zijn vrouw Jo Lambeek overleed in 1957 en zijn schoonvader in 1960. Honebeeke bleef met drie kleine kinderen achter. In 1964 hertrouwde hij. Dat het werken in de Brinkstraat een goede keuze was, bleek al ras. Mede door de sigarenwinkel bij de kapperszaak - een vakdiploma was snel gehaald - verdubbelde de omzet.

*Linksboven: Het interieur.
Boven: In 1969 werd het pand aan de Brinkstraat van een nieuwe winkelgevel voorzien.*

In 1994 werden de panden van Jan ten Hoor (voorheen Henk Brunsting) en Henk Honebeeke afgebroken.

Gerard Honebeeke

Ook de jongste generatie laat zich geduldig door Henk Honebeeke knippen.

Foto's

H. Honebeeke / T.L. Kroes / Archief HVGB

In 1970 kon Henk Honebeeke het pand van de erven Scholtmeijer kopen.

Het werken was een feest

“Het werken in de Brinkstraat was een feest,” aldus Henk Honebeeke. “Ik heb er met ontzettend veel plezier de schaar gehanteerd.” Hij had met zoon Gerard de afspraak gemaakt dat hij zou doorwerken tot Gerard 65 jaar zou zijn. Dan zouden ze samen stoppen. Dat gebeurde in 2001. Honebeeke was toen 84 jaar; dat was wel een heel unieke leeftijd om te stoppen. “Dat zegt toch wel hoe prettig mijn werk was. Ik mocht, ik hoefde niet!

Mensen willen hun vreugde en verdriet vaak delen, dus je hoort nogal eens wat. Dat wil niet zeggen dat de klanten vaak ernstig waren; soms geef je raad en soms lach je mee. Er is heel wat gelachen in de salon. De een kan een nog sterker verhaal vertellen dan de ander en die gezelligheid maakte het werk licht. Dan heb ik het niet alleen over de laatste twintig jaar, maar ook voor de oorlog werd er heel wat gelachen. Zo is het een keer voorgekomen dat er 32 mannen in de salon zaten, van wie het merendeel al geknipt was. Maar er werden zulke prachtige verhalen verteld, dat men er niet toe kon komen naar huis te gaan!”

Het pand van Scholtmeijer kon dus in 1970 gekocht worden. Het werd tot in 1969 voor een deel bewoond door Froukje Scholtmeijer. Direct daarna werd een verbouwing gerealiseerd. Het woongedeelte aan de Brinkstraat werd bij de winkel aange trokken, zodat over de gehele breedte etalageruiten kwamen. Dit bleef zo tot 1994. In dat jaar liet Jan ten Hoor die het pand van schilder Brunsting al eerder had verworven ook het door hem gekochte pand van Honebeeke afbreken. Wel had Honebeeke bedongen dat hij in het nieuw te bouwen winkelpand een kleine kapsalon en winkel zou krijgen, zodat hij inderdaad met Gerard zou kunnen doorwerken tot deze laatste er mee zou stoppen. Dat lukte prima; het winkeltje en de salon waren niet breder dan een pijpenla, maar er kon goed in gewerkt worden. In het nieuwe pand kwamen Jan ten Hoor, Bruna/Postkantoor, het Kruidvat en de kapsalon (nu de Limburgse vlaaienwinkel). In 2001 was het dus welletjes. Henk en Gerard Honebeeke stopten met het knippen. Aan zowat een eeuw kappersgeschiedenis in Beilen was een einde gekomen. <

Heuvinge, een verdwenen buurtschap

Tussen Beilen en Assen hebben drie buurtschappen gelegen: Heuvinge, Hooghalen en Laaghalen. De buurtschap Heuvinge bestaat niet meer. Dit keer de historie van een ‘verdwenen’ buurtschap.

**W. Bazuin-Brinkman
en G.J. Dijkstra**

De verdwenen boerderijen van Heuvinge hebben de nieuwsgierigheid van velen geprikkeld. In december 1934 schreef drs. T.D. Berghuis uit Assen voor de Provinciale Drentsche en Asser Courant een bijdrage over de Hof van Halen.¹ In 1989 is over deze boerderij bij Hooghalen in dit tijdschrift een artikel van M.F. Niezing uit Assen gepubliceerd.²

13de - 14de eeuw

In verschillende oorkonden uit de Middeleeuwen wordt over boerderijen ‘bij Hooghalen’ gesproken. Reeds in 1217 bezat het klooster Dikninge te Ruinen een hoeve te Halen die in een Latijnse oorkonde met ‘domus’ wordt aangeduid. In genoemd jaar werd het Ruiner klooster in het bezit van deze hoeve bevestigd door de bisschop van Utrecht.

In 1322 bezat het Asser klooster Maria in Campis een hoeve te ‘Hare’. Berghuis en Niezing vermoedden, dat we hier Halen moeten lezen. Deze hoeve wordt later aangeduid met andere benamingen, die erop zouden wijzen dat er in de loop van de 14de eeuw in de omgeving een tweede hoeve is gebouwd, die ook het eigendom van het klooster te Assen was.

Deze tweede hoeve zou in de nabijheid van de Holtesch zijn gebouwd. Deze es lijkt van jongere datum te zijn dan de Haleresch en is vermoedelijk in cultuur gebracht door de pachters van de

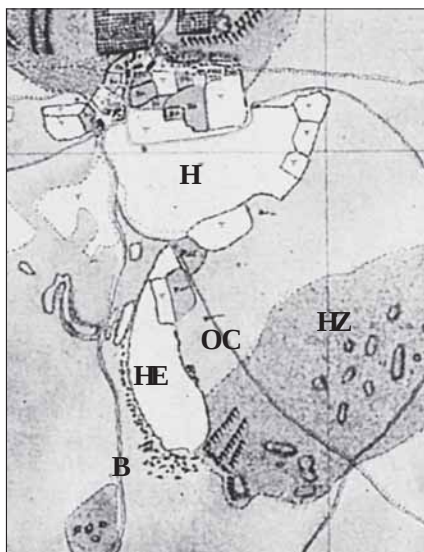

Twee foto's van de Holtesch

Noten

- 1 *Provinciale Drentsche en Asser Courant*, 5 januari 1935.
- 2 M.F. Niezing, De Hof van Halen, *Historische Vereniging Gemeente Beilen*, 1989 (1) 1, 11-12.

Op deze detailkaart van de Franse kaart van 1806 hebben we de volgende gegevens vermeld:
 OC: Oude Coevorderweg: verbindingsweg tussen Coevorden (via Westerbork) en Assen. Deze weg liep dus dwars over het Heuvingezand.

H: Haleresch

HE: Holtesch

HZ: Heuvingezand

B: de zandweg naar Beilen

3 M.F. Niezing, Huis De Holten Klincke, *Historische Vereniging Gemeente Beilen*, 1989 (1) 1, 13-14

4 Door de aanduiding 'Huis' twijfelen we of hier wel het 'Heuvinge-goed' wordt bedoeld. We zouden 'Hove' ook kunnen veranderen in 'Hof', waarbij we hier kunnen denken aan de 'Hof van Halen'.

5 Dit recht had de abt ook voor de Hof van Halen. Dit recht werd in 1398 en 1400 afgekocht tegen een jaarlijkse rente van 2 mud rogge!

6 Archief Dikninge, regest 335, 4-5-1500

'afgesplitste' boerderij van de Hof van Halen, die ten oosten van het huidige dorp Hooghalen lag.

Behalve de naam de Hof van Halen (ook wel Huis de Holten Klincke genoemd³) komen we in middeleeuwse bronnen ook de namen Heuvinge (Huis Ten Hove⁴) en Nysinghe tegen.

Heuvinge-erf

In 1370 werd de abdij van Assen bij een gerechtelijke uitspraak nog eens verplicht de abt van het klooster Dikninge twee maal per jaar te laten overnachten op 't huis Ten Hove te Halen, eenmaal 's zomers en eenmaal 's winters. Men was aanvankelijk hiertoe vier keer per jaar verplicht. De abt kwam dan met een heel gevolg gebruik maken van een nacht gratis kost en inwoning.⁵ In 1500 kwamen we de aanduiding 'het erf Haeuinge' tegen. Is dit het erf van de familie Havinge, ook wel als Heuvinge geschreven. In 1500 was er een conflict over hout tussen de abten van Dikninge en Assen. De abdij van Dikninge kreeg bij gerechtelijke uitspraak het hout toegewezen, dat tussen de Stegeacker en de Santacker stond. Dit hout behoorde toe aan 'het erf Haeuinge'. De abdij van Assen kreeg hout toegewezen, dat groeide ten zuiden van de Groningerweg.⁶

Nysinghe-goed

In 1334 wordt in een acte 't kothus Nysinghe' genoemd. Hierbij moeten we denken aan een kleine boerderij zonder waardeel, dat recht gaf op medegebruik van de gemeenschappelijke gronden in de marke van Halen. In 1367 was er sprake van de aankoop van het Nysinghe-goed te Halen. In 1375 werd in een akte 't huis Nysinghe' genoemd.

De buurtschap Heuvinge?

In de middeleeuwse bronnen wordt bij het noemen van het 'Heuvinge-goed' en het 'Nysinghe-goed' steeds de toevoeging 'te Halen' gedaan. Dit gebeurde om aan te geven, dat de boerderijen stonden in de marke van Halen, waartoe de buurtschappen Hooghalen, Laaghalen en Heuvinge behoorden.

Vanaf de 17de eeuw beschikken we over meer historische gegevens van boerderijen en bewoners. Ten aanzien van de buurtschap Heuvinge kunnen we op basis van deze gegevens stellen, dat de buurtschap Heuvinge toen niet meer bestond en dat de boerderijen, zo ze in deze buurtschap hebben gestaan, verplaatst waren naar Hooghalen.

In een boerderij, groot 6 gebinten van elk 26 voet, woonde in 1645 Hendrik Jans Heuvinge. Bij zijn boerderij stond nog een schuur. Hij was geen 'volle boer', want hij bezat slechts 20 mudde

aan bouwland en was voor 0,5 waardeel gerechtigd in de marke van Halen, terwijl een 'volle boer' 32 mudde bouwland en een vol waardeel had. In de 18de eeuw komen we nog tweemaal de naam van 'Heuvinge' tegen als bewoners van het oorspronkelijke 'Heuvinge-erf'. In 1742 en 1754 wordt 'Jacob Heuvinge' als landbouwer van dit erf vermeld. Als mejer heeft Jacob de naam van het erf als zijn familienaam gebruikt. Dat doen volgende meijers van de boerderij (Remmelt Schuiring: 1764-1774; Harm Habing 1784-1794 en Berend Daling 1804) niet meer.⁷ In 1797 heeft Luit Roelofs de 'Heuving-boerderij' voor 3.500 Carolus guldens van het gewestelijk bestuur van Drenthe gekocht. De boerderij was na de hervorming op het einde van de 17de eeuw bij de confiscatie van de kerkelijke goederen in het bezit gekomen van de Lantschap Drenthe.

Naast de boerderij van Hendrik Jans Heuvinge stond in 1645 nog een 'huussien' van 4 gebinten van elk 21 voet. Hier woonde de weduwe van Roelof Alberts. Zij was 'arm' en bezat drie mudde aan bouwland. Wellicht is dit 'huussien' 't kothuys van Nysinghe' geweest.

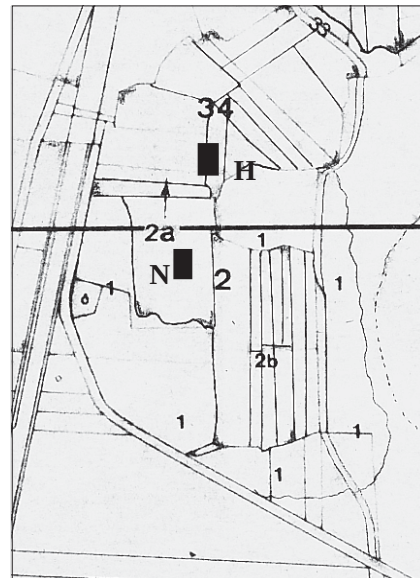
In 1645 behoorde een 0,5 waardeel van het Nysinghe-goed toe aan Frerik Pieters. Hij woonde op het 'Nysinghe-erf'. Het geslacht Pieters, bezitters van de erven 'Norch of Rossinghe' en 'Nysinghe-goed' waren de hoogst aangeslagenen in de grondbelasting in de marke Halen.

Op basis van de historische gegevens heeft het Heuvinge-erf in ieder geval vanaf de 17de eeuw, en wellicht daar al voor, gelegen aan de zuidkant van Hooghalen. Daar kan geen enkele twijfel over bestaan. Rest de vraag of deze boerderij voor 1645 verplaatst is van 'Heuvinge' naar Halen.

Nogmaals 'Heuvinge'

Het huis Ten Hove zou hebben gestaan op de plaats die Heuvinghof bij de Holtesch werd genoemd en nabij het Heuvinger (= Hovinger) Zand lag, niet ver van de weg naar Zwiggelte. In de jaren dertig van de vorige eeuw was op de plaats, waar de eigenlijke Heuvinghof had gestaan, slechts kreupelhout zichtbaar. In deze periode zou prof. dr. A.E. van Giffen aldaar hebben gegraven. Hij zou daar muurresten hebben gevonden.⁸ Bij het ploegen zouden Haler landbouwers dikke rode stenen hebben gevonden, evenals vaatwerk.

Het grootste deel van de Holtesch zou Heuvingshof of Heuving zijn genoemd en had in de eerste helft van de vorige eeuw de vorm van een 'openluchtheater'. Een omwalling van hout ontbrak in deze periode. Wel was er een ring van hakhout. Toen Berghuis eind jaren dertig van de vorige eeuw ter plaatse naar de

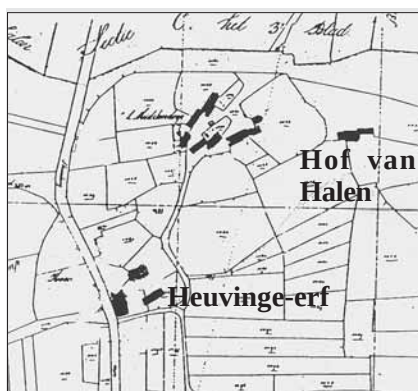

Op deze kaart hebben we bij H en N de plaatsen aangegeven, waar volgens Niezing en Mantingh het Heuvinge-erf (H) en 't kothuys Nysinghe (N) hebben gestaan. Het kaartje is ontleend aan: R.A. Ebeling en J. Wieringa. Drentse Veldnamen 17. Schattenberg, Groningen 1987. De veldnamen op dit kaartje zijn: 1: 't Holt (Halerholt); 2: Holtesch; 2a: Heuving (Heuvingkamp, Hovinckkamp); 2b: Heuvingshof (Hoevinge erve); 33: De Oude Koeverderweg; 34: Heuving (Heuvingkamp, Hovinckkamp).

⁷ Archief Drenthe, OSA 868/869

⁸ Van deze opgraving zijn geen gegevens bewaard gebleven. Wel van een opgraving die Van Giffen iets oostelijker heeft gedaan. Zie: *Nieuwe Drentsche Volksalmanak* 1964, 84. Bij het Heuvinger Zand vond hij veel pre-historische voorwerpen, zoals urnen, bronzen voorwerpen, pijlspitsen, vuurstenen mesjes en een stenen beitel, die zich in het Drents Museum bevinden.

Boven: Hooghalen in de 18de eeuw, getekend op de kadastrakaart van 1832.

Rechts: De Holtesch in 2003

- 9 Niezing, 'De Hof', 11.
- 10 R.A. Ebeling en J. Wieringa. *Drentse Veldnamen 17. Schat-tenberg*, Groningen 1987, 19 (vak 3c: 2b: zie kaartje p. 42).
- 11 Vier andere erven uit de Middeleeuwen in de marke van Halen waren: 'Oestebringe-goed' (vermoedelijk een erf dat ten oosten van de brink lag), 'erf K[C]uylinge' ook wel 'Astebrinck' genoemd en 'Ros-synghe'.
- 12 In 1950 schreef Johan Hidding zijn derde roman: *Heuving's Haardstee*. Naarding kwalificeerde dit werk als de meest zuivere Drentse roman welke ooit geschreven was. Het boek is rijk geïllustreerd met tekeningen van Anton Pieck. Het is een waardevol document over het Drentse boerenleven in het begin van de 20ste eeuw. De vele interessante volksgebruiken geven een kleurrijk beeld van de Drentse dorpsbevolking. Ontleend aan: *Drentse Biografieën 5*, Jan Bos en Willem Foorthuis, Groningen, 1997, 69-74.

resten van de Heuvingshof zocht, vond hij aan de oostkant allerlei kuilen en grondvergravingen.

Niezing heeft samen met ir. A.J. Mantingh uit Dwingelo met de wichelroede gezocht naar de grondlijnen van het Heuvinge-erf. Zij menen deze gevonden te hebben. De boerderij zou in een oost-west richting hebben gestaan en had een breedte van 13 meter en een lengte van 43 meter. Ook denken zij 't kothuys Nysinghe' te hebben gevonden. Dit erf was noord-zuid gericht. De afmetingen van deze boerderij heeft Niezing niet in zijn artikel genoemd.⁹

Ebeling en Wieringa hebben op grond van veldnaamgegevens het Heuvinge-erf op een andere plaats, dichterbij de Oude Postweg, geplaatst.¹⁰

Tot slot

Uit historische gegevens blijkt duidelijk, dat er in de Middeleeuwen in de marke Halen erven zijn geweest met de namen: 'Hof van Halen', 'Nysinghe-goed', 't kothuys Nysinghe' en 'Heuvinge-goed'.¹¹ Op basis van historische gegevens is duidelijk, dat deze erven vanaf de 17de eeuw in het dorp Hooghalen lagen, maar wanneer zij daar naar toe zijn verplaatst, is niet bekend. In het volgende nummer zullen wij nader ingaan op de archeologisch gegevens over de boerderijen in Heuvinge.

Ondanks al ons speurwerk, zal het in de toekomst mogelijk blijven verhalen te vertellen over verdwenen boerderijen en hun bewoners in de buurtschap Heuvinge, zoals Johan Hidding dat op prachtige wijze heeft gedaan in zijn streekroman *Heuving's haardstee*.¹² <

H.F. van de Griendt, *Uit sphagnum geboren. Een eeuw turfstrooiselindustrie in Nederland 1822-1983*. Tilburg 2002. ISBN 90-70641-66-6.

In dit boek over de turfstrooiselfabrieken in Nederland wordt op de bladzijden 106, 111 en 143 verteld over de turfstrooiselfabriek bij de Halerbrug. De auteur heeft voor al zijn vermeldingen over deze fabriek gebruik gemaakt van het artikel van W. Bazuin-Brinkman en H.J. Vos, 'De turfstrooiselfabriek en groentedrogerij (1)', *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen* (8, 1996, 1), 6-20. Nieuwe feiten over deze industrie bij de Halerbrug komt men in dit boek dan ook niet tegen.

D. Wolthekker, *Terug naar Beilen. Leven en dood van een rode dorpswethouder*, Amsterdam 2003. ISBN: 90 5018 604 1. Zie het artikel 'Veel liefs van jouw levenskameraad uit Beilen', p. 9-14 in dit tijdschrift.

Boekbesprekingen

Notulenboek

De Historische Vereniging Gemeente Beilen ontving van L. Maat uit Beilen het notulenboek van de afdeling Beilen van de Nederlandse Christelijke Voedings- en Genotmiddelen Bond (NCVGB) met ledenlijsten van verschillende jaren. De notulen van deze afdeling handelen over de periode 1949-1965. De ledenlijsten zijn van 1949-1971.

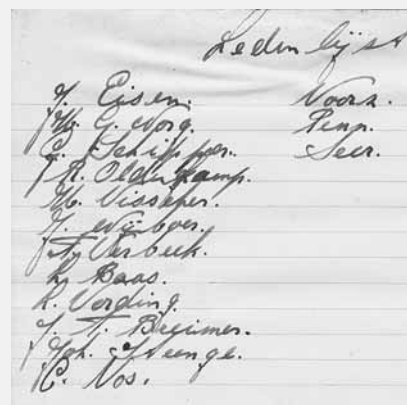
Foto's

Van mevrouw R. Slomp-Stadman uit Dwingeloo ontving de vereniging een aantal foto's over Terhorst.

Website

www.historischevereniginggemeentebeilen.nl

Schenkingen

Lezingen

vrijdag 21 maart 2003: Ervaringen als militair in Nederlands-Indië. Een lezing met dia's van G. Seubring. In: Dorpshuis Hijken. Aanvang: 20.00 uur.

dinsdag 13 mei 2003: Jeugdherinneringen II. Een lezing met foto's over het verleden in de voormalige gemeente Beilen. Deze lezing wordt verzorgd door W. Bazuin-Brinkman en H.J. Vos. In: Wilhelmina Zalencentrum, Beilen. Aanvang: 20.00 uur.

donderdag 11 september 2003: Jeugdherinneringen III. Een lezing met foto's over het verleden in de voormalige gemeente Beilen.

Rectificatie

In het *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen* (14 2002 4) werd op blz. 4 bij de foto van de familie Dekker vermeld, dat rechts een dienstmeid stond. Dit was niet juist. Het was mevrouw Van Veen, de echtgenote van de directeur van de zuivelfabriek.

